

REDEMPTIO

A JÁSZ ÉS KUN TELEPÜLÉSEK HONISMERETI LAPJA

XXVI. ÉVFOLYAM 4. SZÁM

Ára: 500 Ft

2019. AUGUSZTUS

REDEMPTIO (latin szó, ejtsd: redempció) – visszavásárlás, megváltás, önmegváltás. A szó az 1745-ös jászkun redempcióra utal, amikor a jászok és a kunok példás összefogással, saját erejükből visszavásárolták régi kiváltságjogaikat. Mária Terézia magyar királynő 1745. május 6-án írta alá a jászok és a kunok redempcionális diplomáját.

Szerelem

Fotó: Kiss Anna Virág

TARTALOM

Mire viheti rá a szegény embert a babona és a könnyű meggazdagodás reménye	
Farkas Demeter boszorkánypere 1748-ból	2–3. oldal
620 éve írták le először Zenthgeurgh falu nevét	4–5. oldal
Közmondások a közelmúltból	5. oldal
EMLÉKEINK SUBLÓTJÁBÓL	
A fülöpszállási török	6–8. oldal
Emlékezés Kempelen Riza irónőre	8–10. oldal
JÁSZ-KUN KÖZÉLETI ARCKÉPEK	
Beszélgetés Gyórfi Lajos szobrászművésszel	11–13. oldal
XXV. Jász Világtalálkozó Jászkiséren	14–15. oldal
KÉPES RIPORT	
A XXV. Jász Világtalálkozóról	
Bognár Mária és Bugyi Gábor fotóival	16–17. oldal
Bugyi László Guriga fotográfus	
Jászságért Díjas	18. oldal
Jászberény „aranymandátumos” képviselőjének apja	
Emlékezés gróf Apponyi Györgyre,	
aki 120 éve halt meg	18–21. oldal
Képek a térképen	22–23. oldal
Kapitányavatás a Kiskun Emlékhelyen	24–25. oldal
Búcsú Sugárné Koncsek Aranka	
helytörténeti kutatótól (1918–2019)	26. oldal
A Hármas kerületek	
XV. kézi aratóversenye Kiskunfélegyházán	27. oldal
KÉPES RIPORT	
A Hármas kerületek	
XV. kézi aratóversenyéről Bathó Edit fotóival	28–29. oldal
Bellon Tibor: Nagykunság (könyvismertetés)	30–31. oldal
Verselő Jászok és Kunok	31. oldal
Elismerés a honismeret munkásainak	31. oldal
Múzeumi programajánló	32. oldal

Mire viheti rá a szegény embert a babona és a könnyű meggazdagodás reménye Farkas Demeter boszorkánypere 1748-ból

1748. december 5-én Egerben a helyettes alispán elnöklete alatt összeült Heves és Külső-Szolnok vármegye törvényszéke, hogy ítéletet hozzon Farkas Demeter (másik keresztnévén András) büntető perében, melyre Farkas Demetert bilincsből vezették elő. Nemes Szabó Márton az egyesített vármegyék ügyésze nyomatékosan hangsúlyozta: *„ezen vádlott nem tudni mitől indítatva, a gonosz lélektől is ingerelve tevékenysége révén az idő változása és az alkalmak különbözősége közepette csalásokat és mágiikus cselekedeteket végezni és lopni nem félt.”*

Az ügyész több dokumentummal igyekezett bizonyítani a vádlott bűnöségét, s javasolta őt *„valamennyi gáztettük felderítésére kínvallatásnak alávetni és a Praxis Criminalis 60. és 94. cikkelyének értelmében sújtani, mivel ezek és hasonlóak miatt a jász és kun kerületekben, amiként ilyen és hasonló bevallott jogi esetből kifolyólag már három alkalommal, pontosan része volt.”*

A magát római katolikusnak valló Farkas Demeter 1708 januárjában hivatalosan már 10 esztendeje, már amikor egyáltalán otthon volt, fiaival együtt Jászberényben lakott *„a Kálvinista Uczában”*.

Jászberénybe a szintén jászági telepések által 1719-ben újraterelített Kiskundorozsmáról költözött vissza. A dorozsmai tanács jelentése szerint, ők Farkas Andrásnéként ismerték, Fényszaruról költözött az újjászülött faluba, mint írták *„velünk együtt lejött lakni”*. Itt élt első feleségével, *„lóval és borokkal kereskedett”*.

Első feleségének halálát követően csúszott ki végleg a talaj a lába alól. Amint a dorozsmai elöljárók írták: *„pénzt szedegtetett kölcsön és azon Creditor Uraimékat (tudniillik a hitelezőket) családsággal akarta kifizetni... Asszony ruhába öltözött, és így nézőnek (halottlátónak) és Szent Mihály arkangyalnak lenni vallotta magát, megh tiltván azon Személyeknek akik véle eféle bűbajos actioban valók, hogy megh ne gyónnyák illetin vétkeket”*. Már ekkor is különféle praktikákkal rendre elásott kincseket keresett, melyhez a könnyű pénzszerzés reményében hiszékeny társakat is talált.

Mint jelentették: *„magát pólya béli gyermek módgyára is kötöztette, és mennél erősebben lehetett magát ló módgyára megh zaboláztatta és mi nagyob azon polyában nagy sanyarúságh alatt Verebélyre (Mátraverebély-Szentkút) magát hordoztatta, sőt alája is rútálódott, Ugyan azon polyában vissza hoztatta magát.”*

Farkas Szegedre is elment, hogy babonás médiuma segítségével kincset találjon, de sikertelenül. *„Szász Pálné nevű Asszonyhoz menvén, ugyan azon Asszonyságh ruhájában magát felöltöztette, és előbbeni megh írt mód Szerint magát le kötöztette és zaboláztatta ki küldvén azon asszonyságot, hogy mit látna (ti. az elásott kincset) odaki, az aszszonyságh ki menvén, iszonyú állatokat Látott, melyektül el annyira el ijedett, hogy Lábárúl le esett, és nagy idő múlva az asszonyságh eszire jött, és az házban bé Szaladott, Farkas Andrásról ruháit le rángatván az ruháit ollyannnira találta, valamint egy holnap Számos aszszonnyak ruhája szokott lenni”* (ti. amelyen a havibajos nőnek a ruhája, Szász Pálné a Farkasról leszedett ruháját is véresnek látta). A felsorolt vétkekért Farkas Demetert, illetve Andrást 1738-ban Kiskundorozsmáról örökre kitiltották.

A dorozsmai elöljárók jelentését Mihálovics Márton, a Kiskun Kerület hites esküdtje a következőkkel egészítette ki. Farkas Dorozsmáról történt kitiltása után sem hagyott fel a kincskereséssel. *„Sok Pusztákon pásztorokkal impostorkodván (gazemberkedvén), pénz kerestetett vélek és Sok mély gödröket ásatott légyen, fenegették, hogy ha megh kaphattják elevenen bé ássák ötet a földben.”* 1646–47-ben megtudta, hogy Kecskeméten két gazdának hat ökre elveszett. Megkereste a károsultakat és női ruhába öltözött, összekötöztette magát, mondván, *„hogy haza kell a Tolvajnak el vettett ökröket hajtani”*. A varázslat most sem sikerült. Farkas ekkor elhitette a gazdákkal, *„hogy eő Ugy mond tudgya már hol vannak az ökrök, haza hajtja”*, s kicsalt tőlük egy felnyergelt lovat és úti költségre valót. A család módon megszerzett lovon Pestre utazott és 15 napig, *„Mondván magát Dorozsmai Lakosnak, és jó gaz-*

dának lenni”, kinek fiai katonatisztek, egy vendégfogadóban hitelben tarttatta el magát. Majd fizetés nélkül távozott. Tarnazsádányra lovagolt *„Tekintetes fő Kapitány Urunkhoz”* (Almásy János főkapitány Tarnazsádányban lakott, mint a falu földesura) és bepanaszolta a dorozsmai elöljárókat, amiért kitiltották őt településükről.

Valószínűleg sikert is ért el, mert bírósági meghagyással a Kiskunmajsán lakó Mihálovics Márton, a kiskun kerület hites esküdtjét kereste fel, hogy neki az elszennvedett jogtalanságokért elégtételt adjon. Kiskunmajsára már gyalog érkezett, mert a Kecskeméten szerzett lovat még Tarnazsádányban eladta. Családságára azonban hamarosan fény derült. 1747-ben Mihálovics letartóztatta.

Még ebben az évben Kunszentmiklóson a kerületekből, a Jászságból és a két Kunságból, mint törvényen kívülit, kitiltották, száműzték, *„ötven pálszákkal úti költségre”*, azaz ötven botütést mértek rá.

Farkasnak a kincskeresés olthatatlan szenvedélyévé vált. Mint Egerben lefolytatott kihallgatása során vallotta: *„A Szegénység hajtott reá, hogy tudniillik annak igazgatása után valahogy boldogulhatnék, annális inkább, hogy a Misei (Lajosmizse) Pusztán elrejtett kincset hallottam lenni.”* 1747-ben is megszállottan kereste az elásott kincseket, pontosabban másokkal kerestette. Mint Mihálovics írta: *„Tavaly nyáron Dorosmán el vettett egy fakó ló, illetin lovon járt Csongrádon, és ottan derék munkák idején őt gazda emberekkel dologtalankodott (vagyis őt hiszékeny embert vett rá a kincskeresésre), nappal evett, ivott, éjczaka pénz ásatott vélek.”* A hites esküdtnek arról is tudomása volt, hogy Kiskundorozsmán kereste Farkast egy szolnoki vendégfogadó özvegy tulajdonosnője, akitől 300 forintot csalt ki. Könnyen előfordulhat, hogy a 300 Ft-ra azért volt szüksége az impostornak, hogy fedezni tudja morvaországi útját. 1847 őszén egy látó asszonyhoz utazott Morvaországba egy *„Terholya”* nevű településre, s ottani tartózkodása Karácsonyig eltartott. Erről az asszonyról ez év nyarán *„fekete hunyás Tót Kaszások”*-tól hallott,

akik bizonygatták, hogy – amint a kihallgatási jegyzőkönyvben olvasható – „*ottanis a károsokat, károsoknak (vagyis káruk) megtérítésére igazította, reája is akattak*”, tudni illik meglelték az elrejtett kincset.

Farkas Demeter a morvaországi útra társakat is vett maga mellé. Társai voltak az úton Kontra Ferenc és Nagy Istók (Nagy István) hatvani lakosok. Utóbbi megbetegedett, őt Beszterce táján egy faluban hagyták.

A „néző” (látó) asszonyhoz már csak ketten mentek, „*kinek jelentést tettek jó formán, már tudta igyekezeteket azt mondván, hogy Misén (Lajosmizsén) nincs mit kereskedgyenek, mer ottan Semmi Síncs, hanem az Bűrhalomban (valószínűleg Nagyiván tiszsaörsi határában emelkedő Búrokkalommal azonos) az Debreczeni Út mellett Madarason túl egy mély földnyire (mér földnyire) Nagy János nevű Szerencsen fel akasztott Tolvajnak pénze 3000 forint vagyon el rejtve, ugyan ott valamely Kapitánt feleségével fiával, akit a Pusztás Katonák megöltek, el rejtették a ládát ezüst és arany pénzel ott volna.*”

A látó asszony útbaigazítása azonban ahhoz kevés volt, hogy az elásott kincshez hozzájussanak, a siker érdekében meghatározott mágikus cselekedeteket is el kellett a kincskeresőknek végezniük. Erről Farkas a következőképpen vallott: „*A Liliom kert nevű Imádságos könyvben aminémű imádságok vannak 33. napra a Boldogságos Szűz tiszteletre el rendelve, minek előtte hozzá fog-nánk, minden nap 33 napig, úgy a Sz. Háromság tiszteletére osztatott imádságot az lelki kincsben 3. pénteken térden álva mongyák el, olyan Aszonnak a ruháját magára vévén, aki az Urán kívül mással nem közösködött (közö-sült). Item egy olyan gyermeket Szerezzenek a ki leántól született törvéntelen atya nélkül, kinek két hüvelyke Körmit feir mák olajjal (mellyből adott is az Inquisitusnak /vizsgálat alatt álló személynek/ egy üvegcsével). Kedden vagy Pénteken déleesti 11 óra tájban kennyék meg, meg Láttya az el rejtett kincset.*”

Amint a kincskereső Farkas visszatért, társát a hatvani Kontra Ferencet elhagyta, mert nem volt lova s öregsége miatt gyalog nem járhatott, de megígérte neki, hogy részesülni fog a találni vélt kincsből.

Az elszánt kincskereső Hatvanból tovább ment Kunhegyesre, Kunmadarasra, majd Tiszaszalókra (ma Abádszalók), ahol is elfogták. Kunhegyesen

„*Varga Andrásnál akadott praevio modo (a megelőző módon) kivántató aszonyi ruhát.*” Természetesen Varga András csatlakozott hozzá, és Farkassal innen Kunmadarasra ment „*Túri Mihályhoz, akivel megh indult a Búrok halma tekintésére és Uttyokban Molnár Pál nevű, Pusztán Lévő korcsmárost, másképen Madarasi embert magokkal el vitték társul, mivel pedig oly gyermekre nem akadott, az kivel nézhetné (tudniillik a kincset), tehát Madarason igazítottat Kunhegyesre Molnár Györgyöz, aki feleségének vagyon olyan mint egy 13 esztendő fia.*”

Azonban Farkas végül a kunhegyesi Végh István (más helyen Vigh István) 12 esztendő leányát vitte magával Abádra, „*hogy onnét az nagy annyától halat vihessen haza, mint hogy az Inquisitus Catholicus lévén böjti napon hússal nem élhet.*” Itt hamar híre ment a pénzkeresésnek s azonnal akadtak újabb társak is Farkas Demeter, a hatvani Kontra Ferenc, a kunhegyesi Molnár György és Végh István, valamint Varga Andrásné, „*Abádon azért az pénz keresésben társnak atták magokat Sajó György, Szabó János*” és egy Serfőző nevű Tiszaderzsről.

A siker érdekében Farkas már Kunhegyesen magára öltötte és minden nap viselte Varga Andrásné pendelyét és ingvállát az inge és gatyája alatt. A nagy készülődésben a kincskeresők száma tízre növekedett, s ennek híre ment. Ezt a vármegye nem tűrhette, s Radics Mihály Heves és Külső Szolnok vármegyék esküdte Farkas Demetert (alias Andrást) elfogatta.

Hogy az elásott kincs helyét a látó asszony útmutatásának megfelelően biztosan megtudhassa, Végh István leányát kívánta felhasználni, azt, „*ki leántul Született törvéntelen atya nélkül.*” Abádon Farkas a leánykával a kincskeresésben társul szegődött Sajó György házában szállt meg.

A házigazda feleségének azt mondta: „*annak a leánkának ne vétsen, mert az tátos (táltos) leány, ne is gondollya, hogy az kunhegyessi leány legyen.*” Azonban hiába vitte magával a táltosleányt, a kincskereső szervezkedés lelepleződ-vén, az elásott pénz rejték helyét nem sikerült felderíteni.

Letartóztatásakor Farkas Demeternél a következő tárgyakat találták: „*Egy kis Tarisznyában kilencz darab kapcza forma ruhája (textil). Egyikben vagyon négy Kis Könyvecske kötve, és az feir mák olaja egy kis üvegben, s hólyagban,*

mellyet az első fátens (bizonyára Varga András) házában csinált, Szemeivel Láttá. Item egy pendel, egy Ingvállá, egy főkötője feir. Item egy könyve: úti Társ, egy pár feir ruhája, magáé, egy törülkötő kendője. Item az kit mondott Szent Veronica Keszkenőjének, akivel Krisztus Urunkat kinszenvedésekor törülgette mintegy más fél rőf ött poltúrás gyoics, mellynek megh Szerzéséért a Kunhegyesiektől, amint a tizedesek mondották ki csalt egy néhány forintot és úgy is atta az leánkának mondván, hogy ez ám az a kendő, akivel Krisztus Urunk Sebeit törülgették jól gongyát viselyle az leánka.”

A per során a vádlott „*a mágikus cselekedet gyakorlását és a tolvajlást tagadja, család teteinek valamelyest körülményeit valóban módosítja, egyéb tekintetben a család tettét tagadja.*”

A bíróság a kínvallatás elrendelését a vádlott cselekedeteinek súlya miatt nem látta indokoltnak. Az ítéletben leszögezte: „*A ténylegesen elkövetett tetek jöllehet csalások, mely miatt ezen perbe fogottat ugyanilyen csalásokból kifolyólag előzőleg Dorozsmán és Kun-szentmiklóson, a Jász kerületben már megbüntették, a bíróság előtt nyíltan bevallotta: azonban ettől sem tért észre, sőt annál inkább az efféle csaló tetek miatt börtönbe is zárták, továbbá hasonló csalásokat elkövetni, és ilyenképpen többeket botrányok közepette rászedve nem riadt vissza megkárosítani.*”

Ezért, hogy mindenki ilyen rászedéstől és csalástól óvakodjék, és őt nem más-ként, mint csalónak, álnoknak s hamis és ravasz embernek ismerje, rászolgált cselekedeteiért s nevezett tettes előbb a nyílt piacon állítandó ki, azután pedig poroszló útján a városból kivezetve Eger város külvárosa végéig teljesen ép veszőszókkal 80 csapással megvesszőzendő, és azután a város végén az akasztófaig vezetendő, ott az akasztófa alatt homlokán bélyeg égetendő be, s holmiai, melyeket babonás módon az emberek félrevezetésére használt, az akasztófa alatt mind elégetendő, ezt követően pedig ezen vármegyéből örökre száműzendőnek ítéltetett.”

A per anyaga megtalálható a Heves Megyei Levéltárban, megjelentette „*Bűbajosok, ördöngösök, boszorkányok Heves és Külső-Szolnok vármegyékben*” címen, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának kiadásában Sugár István.

Dr. Selmeczi László
régész, történész

620 éve írták le először Zenthgeurgh falu nevét

Azt az oklevelet, amelyben a történelem során először szerepel községünk (Jász) Alsószentgyörgy neve, 1399-ben írták. Zsigmond király uralkodott ekkor (1387–1437), Bubek Ditrik volt a nádor és Szécsényi Frank volt az országbíró (1397–1408), aki korábban Szolnok főispáni tisztét is betöltötte (1321–1342). Nem tudjuk, hogy miért volt szüksége Szécsényi Franknak arra, hogy birtokai területét megállapítsák,

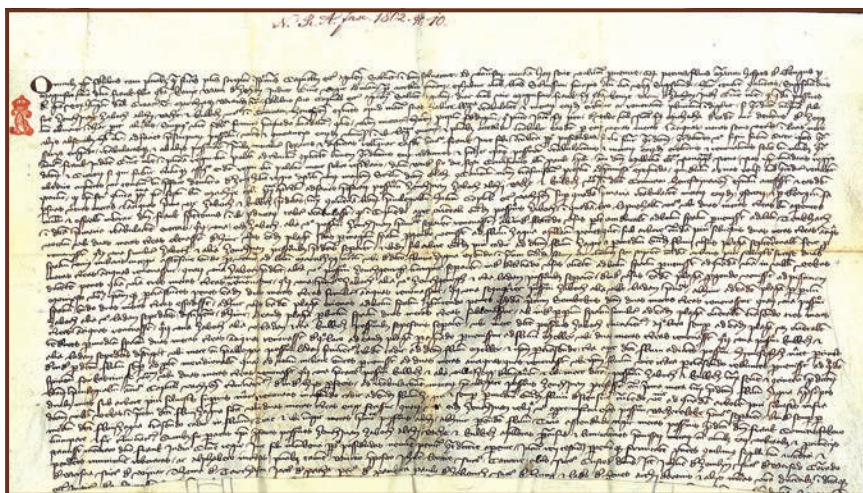
– Méltóságsor van az írás végén: kanonok, lektor, kántor

– Az alsó visszahajtott szél alatt chirografálás. Az oklevél hitelesítésének módja: kétszer írták le a szöveget, de a kettő közé az ábécé betűit rajzolták le, s a pergament a betűk felé felkettévágták. Később, ha az irat hitelességét bizonyítani akarták, a két oklevelet összeillesztették s a betűknél pontosan illeszkedni kellett.

a családok kihaltak, a birtok az oklevéllel együtt visszajutott a Királyhoz és a Kamara levéltárába, a kincstárba került vissza. Amikor megalakult 1874-ben az Országos Levéltár, akkor a Kamara levéltára is beolvadt az új intézménybe. Azóta ott őrzik savmentes papírok között, borítékban a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában a Diplomatikai levéltár gyűjteményben, MNL OL DL 8409-es szám alatt. Ezt az oklevelet Mátyás király még egyszer ugyanebben a formában, hiteles másolatként kiadta, az első után hetven évvel Bonó Mózes kérésére. Ez az okirat soha nem volt Egerben.

Először Gyárfás István: A jász-kunok története című, 1883-ban kiadott munkájában írja le az oklevelet, majd forrásként Lippay Lajos is megemlíti a Jász-Alsó-Szent-György község történeti vázlatát és templomának századik évfordulója című művében, 1893-ban.

Most, a kiadása után 620 évvel kíváncsiak voltunk erre az okiratra, amely írott formában először bizonyítja, hogy falunk már létezett 1399-ben. 2019 áprilisában a Magyar Nemzeti Levéltár főigazgató-helyettese Dr. Rácz György

Jászsalsószentgyörgy nevét először említő oklevél 1399-ből

de ez az irat, oklevél erről szól. Valószínűleg nemcsak a tulajdonos személye – az ország harmadik legnagyobb ura – miatt írták pergamenre, hanem a birtok fontossága, nagysága miatt is. A 14. századtól már használták a papírt, de csak kisebb jelentőségű ügyek leírására. Ez a határjárás pedig jelentős lehetett, mert – ahogy akkoriban szokás volt – kecske-, vagy juhbőrre íródott, latinul. Ebben az oklevélben tehát:

– Zsigmond király megparancsolja az egri káptalannak (egyházügyi hatóság), hogy mérje fel Szécsényi Frank birtokait.

– A káptalan beszámol a végzett munkáról, arról, hogy a határjárást elvégezték. Nem használtak még ekkor sem térképet, sem különféle földmérő eszközöket, hanem természetes, viszonylag maradandó jelekkel írták körül a területet, vagy direkt az erre a célra állított határjelölő oszlopok helyzetéből tájékozódtak. Leírták a birtok összes települését a szomszédos birtokok neveit és több földrajzi nevet is. Itt szerepel kétszer is falunk neve akkori latin írásmóddal: Zenthgeurgh

Fajka József, Fajka Ádám, Fajka Viktória és Marton Rita a Magyar Nemzeti Levéltárban

Fotó: I. P.

– A visszahajtott azért alkalmazták, hogy a viaszpecsét súlya ne szakítsa el a pergament. Itt a vörös selyemzsinóron a káptalan félig eltört viaszpecsétje függ.

Ez az oklevél akkor, 1399-ben bekerült a Szécsényi család saját levéltárába, egy ládába. Amikor kihalt a család, akkor az volt a szokás, hogy birtokait az iratokkal együtt egy új család kapta. Ha

mutatta be számunkra az eredeti dokumentumot. Köszönjük a lehetőséget, mert nagyon megható érzés volt, hogy Szécsényi Frank, Gyárfás István és a levéltár munkatársai után talán mi (Fajka József, Fajka Viktória, Fajka Ádám, Marton Rita a helytörténeti egyesület tagjai) láttuk csak ezt a korábbi létünk bizonyítékát. 620 év után!

Közmondások a közelmúltból

Az oklevél részlete latinul

„...ubi de ficto fluvio Zagva, exeundo in portu cuiusdam fluvii circa truncum (igy) seu stipitem cuiusdam arboris piri sylvestris succise, duas metas terreas antiquas renovassent, quarum una Zaboch praedictae, altera vero **possessio Zentgeurgh** nuncupate separaret, inde declinando versus orientem ad bonum spacium pervenissent ad quandam viam in villam Rekas ducentem, penes quam viam tres metas terreas antiquas renovassent, quarum una prenotate zaboch, alia vero **Zentgeurgh** et tertia **Ladan** possessionibus separarent,...”

Az oklevél részletének magyar fordítása

„...ahol Zagyvának mondják a folyót, eljutva ugyanennek a folyónak a kikötőjéhez, egy fatörzshöz vagy ugyanilyen vadkörte kivágott törzséhez, két régi határjelölő oszlopot újítottak fel, melynek egyike Szabolcsnak nyilvánított, a másik pedig Szentgyörgynek nevezett birtokot választja el egymástól ezután kelet felé fordulva, jókora távolságra, eljutottak a Rékas majorsághoz vezető útra, mely útnál három régi határoszlopot újítottak fel, amelyeknek egyike Szabolcsot jelöli, a másika pedig Szentgyörgy, a harmadika Ladány birtokát választja el egymástól...”

Források:

<https://archives.hungaricana.hu/hu/charters/view/88411/?pg=0&bbox=-1774%2C-5843%2C8464%2C76>
https://www.pechy-de-pechujfalu.hu/myfiles/htmls/jaszkun/jasztort_xw/jasztort_xw-Title.html#Heading8306
<https://www.arcanum.hu/en/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-teletrajzi-lexikon-7428D/sz-77C95/szecsényi-frank-77E23/>
<https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-neprajzi-lexikon-71DCC/h-7297A/hatarjaras-hatarkerules-72A75/>
<https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-amagyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/k-33922/kaptalan-3407D/>
<https://www.geni.com/people/Frank-Sz%C3%A9cs%C3%A9ny%C3%A9ny/6000000017723738082>
http://mnl.gov.hu/mnl/pml/kozezkori_irott_forrasok
<http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/1/114143.htm>

Marton Rita helytörténeti kutató

Közmondások napjainkban is keletkeznek, de keletkeztek abban az időszakban is, ami éppen nem tartozott az ország fénykorába. Néha meg is döbbenünk rajtuk, mert nem tudjuk értelmezni, vagy egész más gondolunk róluk, mint az a csupasz valóság.

Két példa a Rákosi-korból.

Furakodik, mint kulák a tszcs-be

Először is értelmezni kell, hiszen akik még nem éltek akkor, azt sem tudják, hogy mi az a kulák és mi az a tszcs. A kulákra mára azt mondanánk, hogy egy értelmesen és tudatosan gazdálkodó gazdaember, aki kimagaslik a többiek közül szakmai ismereteivel és ennek eredményével.

Csakhogy ez a komcsi időkből bűn volt, meg valamilyen indokkal el kellett venni tőle, amit megtermelt. Szovjet mintára tehát egy bizonyos földterülettel rendelkező gazdát kuláknak neveztek és ezzel jogot formáltak a kisemmizésére.

A tszcs – azaz termelőszövetkezeti csoport – meg éppen azok számára jött létre elsődlegesen, akiknek korábban nem volt földjük és így nem is tudtak volna maguk gazdálkodni akkor sem, ha akartak volna.

Akiknek viszont volt földje és állatai, eszközei – attól meg elvették, bevitték a közösbe. No, akkor el lehet képzelni, hogy mennyire furakodtak a kulákok a tszcs-be! Csakhogy semmi sem olyan, aminek látszik. „Az a gyanús, ami nem gyanús!” – mondta Virág elvtárs a tanú című filmben.

1955-ben azt írja a Szolnok megyei Néplap, hogy „a kulákok a Petőfi és a Rákóczi tsz-be húzódtak.” Hogy ne székálják őket, inkább letagadtak a földjeikből és próbáltak elvegyülni a többiek között.

Mivel pedig a tsz-ek tszcs-k tagsága sem volt egyforma származású, próbáltak azokba „befurakodni”, amelyekben nem a szegényparasztok voltak többségben.

Ekkoriban már ugyanis javában ment az agitálás, a tsz-be kényszerítés azok körében is, akik nem számítottak kuláknak.

Mosolyog, mint parasztpicsa az angol klozeton

Először is tisztázzunk valamit. Ma-napság kissé túlzásba visszük annak a bizonyos objektumnak a névfinomítását, mely pedig életünk nélkülözhetetlen része. Mert, ha azt mondjuk, hogy WC – az a vizes klozetnek a német, vagy angol rövidítése.

Márpedig egy falusi klozet csak akkor volt vizes, ha belevert az eső. Tetszik, nem tetszik – egy 1934-es jákóhalmi tanácsi határozatban is az szerepel, hogy építhet húsboltot a község háza mellé az illető igénylő, de az ott lévő „klozett-et” nem engedik elbontani. Nagyanyám hajdan még reterátnak hívta magyarosan. Így aztán néha mosolyt fakasztó állapotokat eredményezett a finomkodás, mint az öreg Rozi bábánál, akit megkérdeztek a vöröskezes aktivisták, hogy van-e maguknál árnyékszék.

Mire a nénike: „Nálunk nincs, mert mink rendes széket viszünk az árnyékba, ha oda akarunk ülni.” De mondhatnám azt a nénikét is, akit a szükség behajtott a városi könyvtárba, s mikor mutatták neki a mosdó feliratot, azt mondta: „Jajj lelkem, nem mosdani akarok én...”

De idézzük meg dr. Reviczky Károlyt, Budapest főügyészének fiát, aki így ismerkedett meg 1951-ben történet kitélepítésekor egy falusi „objektummal”:

„Mivel pisilnem kellett, kerestem egy erre szolgáló intézményt. A ház egyetlen szobából állott, a házban tehát intézmény nem volt. A ház sarka mellett találtam a fabódét, tehát illemhelyet és bevonultam, az ajtaja emberemlékezet előtt kiszakadt a zsanérból. Működés közben tapasztaltam, hogy tisztítva sem volt soha és a deszkafalak ujjnyira eltávolodtak egymástól. Viszont felfedeztem egy újdonságot! Az ülőke mellett a falon volt egy jól megerősített madzag, a végére kötözve egy kukoricacsutka, aminek a szerepére csak következtetni lehetett a rengeteg szarról, ami borította.”

Na! Ezek után el lehet képzelni, hogy a közmondásban említett testrész rátelepedve egy angol wc-re valóban elmosolyintotta magát, ha nem fültől fülig is, de partjától partjáig.

Durbints sógor

EMLÉKEINK SUBLÓTJÁBÓL

A fülöpszállási török

Ahogy az ember feje fölött lomhán elvonulnak a fodros báránnyelűk, és a dörgő viharok, oly módon tűnnek el mögöttünk a leélt évek is. De milyen különös is a megélt kor, mind távolabbra kerül a mátlól a csiklandozó ifjúságunk időszaka, úgy egyre élénkebb színekben kezd tündökölni lelki szemünk előtt gyermekkorunk minden feledhetetlen élménye.

A kiskunoknak ősi fészke, Fülöpszállás ma már csendesen, nyugodtan éli mindennapi életét. A letúnt századok során viszont gyakran találkozott a falu népe pusztító erővel, tatárdúlással, török megszállással, rabló ráccokkal, osztrák, majd orosz seregekkel, viharokkal, járványokkal.

A községnek is megvan a gyermekora; az ember letelepedésének az ideje az. De amíg minden idős ember vissza tud emlékezni a régi időkre, a település régi emlékeit csak az ember tudja felidézni, átörökíteni az utána jövők okulására.

Az 1950-es években még nemigen villódzott a nappaliban televízió. A rádió – ha volt is – vagy recsegett, nyekergett, mint a kenetlen kerék, vagy hallgatott, mint a megszeppent béka a miskolci kocsonyában.

Gyermekkoromat tehát csend ülte volna meg ott a mestergereadás szobácska néma magányában, ha nagyszüleim összességében tíz idős testvére időnként meg nem látogatták volna nagyapámék muskátlival színesített, fehérre meszelt kicsinyke házikóját, vagyis minket.

Ott gubbasztottam a kemencesut kényeztető melegétől átölelten, és hegyesre nyúlt füllel hallgattam az érkezők beszédét. Valahogy nagyon tudtak mesélni azok az öregemberek, kifogyhatatlanul áradtak felém a régen megesezt érdekes történetek. Nem voltak ők iskolázott, világot járt emberek-hacsak az első világháború vérben és mocsokban fuldokló helyszíneit nem számítjuk –, de ezek a fehérhajú, nagybajuszú kun emberek szebbnél szebb és borzasztóbbnál is kegyetlenebb régi történeteket tudtak felidézni.

Ízes, régies, sajátos kiskunági nyelvjárást használtak, mely ma is méz édes-ségével kenegeti fülelmet, lelkeket, ha

egyre ritkábban ugyan, de hallom újra dallamos csengését azon régi beszédnek.

Ma már én is fehér hajú, dús bajuszú aggastyán vagyok. Beszélem és írom a ma használatos egyetemesen kialakult, teljesen egyedülálló magyar irodalmi nyelvet, de ha törvénytörően nem sokára találkozom majd ott fenn az én drága, szépemlékű őseimmel, biztos vagyok abban, hogy az ő szívmelegítően gyönyörű, archaikusan simogató beszédjükkel fognak engem, a régen látott érkezőt köszönteni. Valahogy így tudom elképzelni leendő köszöntésüket:

„No, Isten hozott öcsém-uram, de igön szépen mögérött embörré lötté.”

Hogy mondandóm lényegére térjek, leírok Neked Kedves Olvasó egy Pista bátyámtól 1956-ban hallott, török időkben gyökerező, motívumaiban és részleteiben életem különböző szakaszaiban vissza-visszaköszönő fülöpszállási mesét. Mesét? Inkább úgy mondanám helyesen, hogy nagy valószínűséggel megtörtént esetet. Mert hogy ennek az eseménynek a megtalált leletek tanúsága szerint erősen igazság jellege legyen.

Ami módon a halvány fényű szoba légtérében a sárgaréz kupakkal ékesített hosszúszerű tájékozódó a füstkarikák, azon módon áramlott a szó az öreg Székely István tekintélyes dús bajusza alól. Remélem, hogy a jelenkor embere még érteni fogja az emlékezetet átmentő öreg regős ma már helyenként különösnek tűnő kifejezéseit.

Ily módon mesélte a jó öreg a mármár feledés homályába diszkréten visszavonuló történetet:

„Hát mondom én ténéktök, hogy a töröknek ideje az égy igön boldog világot hozott mireánk. Azok a turbányosok hun lépustitották a falut, mögölték az emböroket, érabóták a jószágot, hun törökök földjire vittek a gyerököket, asszonyokat, oszt fölporzólték a falut. Buda várába, vagy Belegrád iránt mönvén gyakran átgütték földünkön, oszt mindég töttek valami röndetlenségöt a néppé ezök az éveteműt muzulmánok.

A fülöpkeiek osztán mögtanúták, hogyan köll ékerüni a bajt. Látófá-

kat állítottak a falu szélire, jó magosakat, oszt a strázsa arrú leste az erre gyüvő martalócokat. Gyüttek azok a röttenetös allahosok igön csak sűrűn égymás után. Azé hitták allahosoknak őket, merthogy ha rontani gyüttek, akkó azt kiabáták, hogy „Allah akbár!”

Csakhogy ritkán taláták má itthon a népet. Mert ha a strázsa mögfújta a sípját, akkó má' menekütek is az emböroek a nádasokba, mocsarakba állatostú, kölöngyéstú. No a szittyóba oda nemigön mertek begyünni azok a bugyolát fejűek, merthogy nemigön tudták melyik zsombóra löhet rálépni, oszt melyik az, amelyik inkább lérántja az embört az iszapba. Aki nem ösmerte a járást, azt könnyen énye'te a mocsár, hogy sosé gyütt ki belüle többé.

No, ebbe az allahos időbe éddögét égy fülöpkei surbankó legénke, aki égy szabadszállási szépségös mönyecskének udvarogatott. E tájon azon mondás járta, hogy Fülöpken szöbnek a lyányok, Szabadszállásán mög a legényök szöbnek. Ezön esetben éppen mögfordítva vót a dolog az emléközet szerint.

Mög is kívánt házasúni az az ifjú mátkapár, be is fizették a Budai pasának a nászadót – merthogy azt is be köllött ám adni a mindég éhös nagyhasú oszmán péztárába. Osztán izgalommá készühtek a lakodalomra.

Az ám, de égy igön élösen figyelő töröknek a szöme mögakadt a szömrevaló lyányon! Futott is löhalálába a Földvári pasához, és néhány arany pénzöcske fejibe émondta néki, hogy Szabadszállásán égy igön fényös-takáros vadvirág nyitotta fő a szirmait. No, gondóta Hasci Musztafa, ú bizony mögszagúgatná azt a kinyit illatos virágszálat! Kiadta hát rögvést a parancsolatot a karéilai ágának, váglasson hamarjában Szabadszállására azé a lyányé. Éccaka osztán möglepték az allahosok a szép lyány családját. Lött sírás-rívás, de hiabavaló vót, érabóták azt az éddös prédát.

Sénki nem tudhatta, hogy hová lött az a takaros mönyasszony. Hát búsút is röttenetösen a völegény, kereste az ú kedves aráját a Dunátú' a Tiszáig, Szabadkátú' Budáig, de nyomát sé lē'te néki. Mintha a föld nyē'te vóna e azt a lyányt.

Ét'et egy esztendő. Akkó híre gyütt, miszerint a Földvári pasát a legszöbik asszonkája egy szép gömbölyded fiúgyerök' ajándékozta mög. No a pasa ebbü az alkalombü igön szép muzsikás vígasságot röndözött, hogy kádakbü ihatták a vendégök a bort.

Égybeesött ezön eseményé, hogy égy Földvár felü érköző embör a búsuló völegény kezibe nyomott égy igön csak möggyürt levelet. A hírnökségér cserébe csak teljes csöndességet kért tüle. A papírt égy földvári öregasszony kü'dte a legénynek, csupán jószívúségbü. Azt közölte, hogy az ü kedvöskéje, lelkének üdvöskéje ottan búsul igön erősen Hacsí Musztafa háremébe zárva. Mögírta azt is a jó magyar öregasszony, hogy az ifjú asszonyka igön csak epedözik, szomorkodik az ü égykori szép völegénykéje után. Amügy az egészsége mögvyon, szépséghibája csupán annyi van, hogy újszülött kis törököcskéje lött néki a pasátü.

Örömkönyeit patakokba ontotta a szerelmetös legény, hogy mögvan hát az ü szömfénye, édsöskéje, mögtudta má, hogy hova köll mönnie érette. A fülöpkei legényökké' mög is szervezték a szöktetést, furmányosan e is rabóták a hárembü a kisdedjévé' égygyütt azt a szép asszonkát.

Hü, de eszeveszöten típte a saját varkocsát a Hacsí Musztafa! Földhö vágta dühibe arany poharát, hogy széjjé' folyt a jó bor belüle. Mostantü' ü kereste, kutatta a legszöbik asszonyát mög a fiaskáját.

Hús fegyverös janicsárt kü'dött Fülöpszállására, mög a környékire, hozzák vissza néki azt, ami az üvé. Mer hogy igön hiányzott néki a hárembü az a gyönyörüséges asszonka, no mög mégjobban az ü kicsi porontya.

Hanem a turbányosok ottan a Kunság mocsaraiban csak a másvilágukat lelték mög. A falubéliek beleírányították üket a süllyeszö ingoványosba. Ott is merütek é' mindahányan örökre. Az örjegök úgy benyéték az allahosokat, mintha az édsöanyjuk soha mögse szü'te vóna üket. Akinek nem sikerüt egészbe észülyedni, azt a lápi embörök élös kardjaikká' égy kis-sé mögaprították, hogy könnyebben mönnyenek a sár alá.

Mögjárta a sok török had a kunok Szentmiklósát, Szabadszállását, Fülöpkét. Csobikóták azok derékig a Kunság szittyói között, térdig jártak a futóhomokba, a buckák sivatagjába, csak ott nem jártak, ahol mögtaláhatták vóna az asszont a gyerökke' égygyütt, no mög az étünt hús janicsárt.

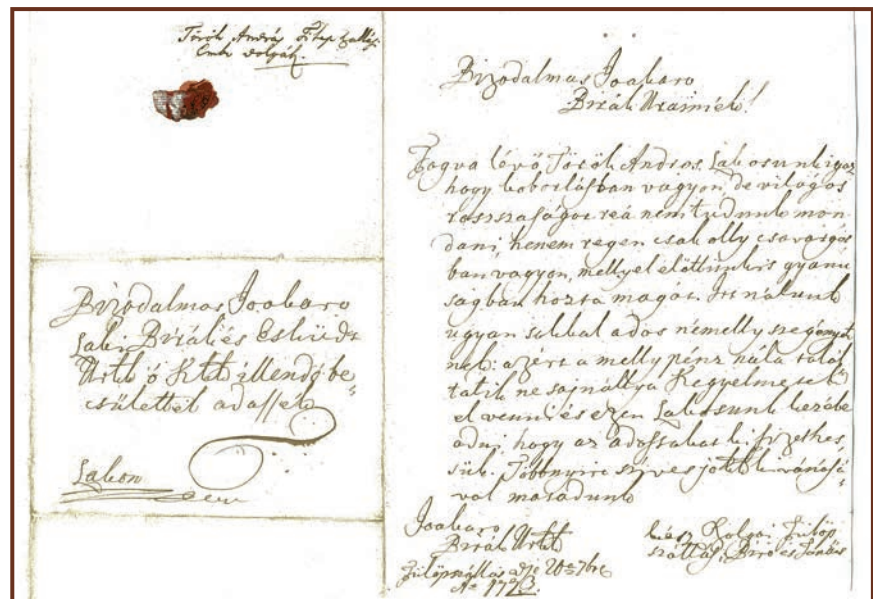
Nem merészködtek a turbányosok a Kolon tó kísérteties mocsaraiba, pedig hát ottan bújt mög a két égymásra talált szerelmetös fiatal a kis török fattyúvá' égygyütt. A jó szabadszállási lány inkább választotta azt a nádbü' összetákót kunyhót, mint a török pasa fényös palotáját Földváron. Ottan múlatta boldog életét a kis familia a Kolon szittyói között égy kis szigetön, vadvízzé, mocsárrá' övezött pambocskán. Csak évek émutáva, a pasa halála után gyüttek vissza a faluba. Beszéték öregjeink, hogy a török gyerököt csúfóták a társai, nem igön vötték be maguk közé. Csak töröknek hitták, hogy késöbb ez is lött a vezetékneve. Igön bántotta, mögviséte a surbankó legényke lelkit ezön mögkülönböztetés, szomorkás, magányos embör lött belüle. Késöbb osztán csavargásra adta a fejit, de mindég hazagyütt. Égyször osztán mög is nösüt. Mongyák, hogy a fiai is, mög az unokái is némelyöst bétyárok löttek, amolyan pusztai szabadok.

Bizony mondom, ma is ének Fülöpszállásán a török gyerök maradékai, de ezök má' röndös embörök löttek, nem

Pista bátyám szép regéje. Az eset továbbbi részleteire pedig nem sokat kellett várnom. „Aki keres, az talál” – így mondja a népi bölcsesség.

1962-ben a kunszentmiklósi gimnázium első osztályának viszontagságait nyögtem, persze élveztem vidám élményeit is. Egyik szünetben történt, hogy Illyés Bálint tanár úr megkérdezte tőlem, melyik az az osztálytársam, aki szintén Fülöpszállásról érkezett és – Török a vezetékneve. Megmutattam neki barátomat, de a tanár úr egy szóval sem utalt arra, miért kíváncsi arra a fiúra. Csak nézegette, mustrálgatta jobbról is, meg balról is a fizimiskáját. Hümmögött egy keveset, majd eltűnt a tanári szoba számunkra kissé félelmetes ajtaja mögött.

Török Attila barátom nem észlelt semmit ebből a történelmi eseményből. Volt ugyanis néki egy Kishunci becenévre hallgató igen szépséges szerelmese, így az ő gyönyörű, álmodozó, révedező szemének bűvöletébe volt éppen beleolvadva. Meg is értettem őt, sőt egy kevéssé irigyeltem is az én kedves Török Attila diáktársamat.

A fülöpszállási főbíró 1773-ban kelt levele

csúfózza má a nép üket. Merhogycsak a nevük Török, ük má' igön jó magyarok löttek. A turbányosok mög má' régön kitakarodtak az országbü.

Öreg embör vagyok én má, mé' né úgy mondanám é' az esetöt, ahogy eleimtü hallottam."

1956-ban így mesélte el a török fiú történetét Székely Istvány bátyám ott a drága jó nagyanyám félhomályos, füstös, de mindig jólesően meleg szobájában. Az akkor még fiatal, fogékony elmémbé mélyen eresztette gyökereit

Illyés Bálint tanár úr legendásan nagy tudású ember hírében állt. Ö gondozta a gimnázium országos híru antik könyvtárát, és éppen írta a „Kiskunsági krónika” címü helytörténeti könyvét.

Mint szomjas teve az oázisban, olyan mohón ittam könyvének minden betüjét. Aztán a negyvenedik oldalon igazi kincsre leltem. Megértettem, hogy mi a manóért volt olyannyira fontos a tanár úrnak, hogy Török Attila barátomat oly alaposággal körülszemlélje.

(folytatás a 8. oldalon)

(folytatás a 7. oldalról)

Most felidézem Neked, Kedves Olvasó azon igen régi levelet, melyet a tanár úr a negyvenedik oldalon ismertett:

„Fülöpszállási... bírának adassék igen nagy hamarsággal! Ajdon Isten minden jókat jámborok. Én Hacsí Musztafa (hadzsi = Mekkában megfordult zarándok. Sz.) Isten engedelmeiből akarom tinektek Fülöpszállási... városi bírák és polgárok tudotokra adni, hogy énnekem egy asszony rabom elszakadt kisfiamat is elvitte. Nyomoztattam... de mivel kevesen voltunk, vakmerőségre magunkat nem vehettük. Azért ez levelemet látván az asszonyt és gyermekemet ha a jövő péntekre elő nem állítjátok, minden bizonytalansággal elhittessétek magatokkal bírák, hogy török hitemre ez ngos (nagyágos. Sz.) budai vezérhez megyek és reátok panaszkok..... azért nyissátok fel szemétek, ez veszedelmet ne vonjátok kezeitekkel magatok fejére...”

Mi már tudjuk, hogy a szegény elhagyott, férfúságában megalázott pasa sohasem kapta vissza asszonyát és gyermekét. A megbántott férfiúi büszkesége örökké fekete árnyként lebeggett a Hacsí Musztafa feje felett.

Már 1990-et mutatott a naptár, amikor a Honterus Antikvárium tulajdonosa, Greguss István barátom megcsörgette a telefonomat. Kért, hogy látogassam meg hamarjában könyvesboltjában, mert félretett nekem egy számomra bizonyára tetsző levelet. Bizony, hogy nekem tetsző volt az a régi papírlap. Meg is vettem hamarjában, alkudozás nélkül.

Az 1773-as datálású megsárgult levelet a fülöpszállási főbíró írta Laki (ma Lakitelek) főbírájának válaszképpen, az ő megkeresésére.

A szövege így hangzik:

„cím: Bizodalmas Jóakaró Laki Bírák és esküdt úrtok kezeihez becsülettel adassék. Lakon.

Bizodalmas Jóakaró Bírák Uraimék!

Fogva lévő Török András lakosunk igaz hogy kóborlásban vagyon, de világos rosszaságot reá nem tudunk mondani, hanem régen csakolly csavargásban vagyon, mellyel előttiünk is gyanúságba hozta magát. Itt nálunk ugyan sokkal adós némelly szegényeknek; ezért amelly pénz nála találtatik, ne sajnálja Kegyelmetek elvenni és ezen lakosunk kezébe adni hogy az adósságokat kifizethessük. Többnyire szíves jókívánásával maradunk.

Jóakaró Bírák uraknak

Fülöpszállás...1779.

Bolyai Fülöp szállásbíró

Soha nem vetemedtem olyan balgaságra, hogy idős rokonaim igazmondásában valaha is kételkedjem. Mindenkor a legteljesebb bizalommal csüngtem a szavaikon, a legmagasabb fokú tisztelettel viseltetem irányukba.

Hogy ezen kedves történetet, és szerény nyomozati anyagomat átadhattam Neked Kedves Olvasó, mind ezt Székely István bátyámnak köszönhetem, aki még 1890-ben született Fülöpszálláson, és ott is élte le teljes becsületes életét. Ő mesélte el nekem 1956-ban, én leírtam ezen összegezést 2019-ben. Merem remélni, hogy lesz a jelenben, és majdan a jövőben is, akinek felkelti érdeklődését ez a bájos törökök idejéből fennmaradt fülöpszállási történet.

Ha valaki véletlenül találkozik „csavargásban lévő” Török Attila barátommal, kérem adja át neki szívből jövő üdvözetemet.

Fülöpszállási Székely Gábor
helytörténeti kutató

Emlékezés Kempelen Riza írónőre

„Szeretet volt élete, szeretet kísérte a temetőbe, s a szeretet emlékszik meg róla. Senki sem fogta föl olyan szépen az írónő és családanya szellemét, mint Arany János, kit nem hiszünk megsérteni, ha közöljük valóban aranyaszavait (...)

Riza jövell! zendült a szellemi szózat egéből: Vágyad örökszép volt, ime az isteni szép. Riza maradj! rebegé szomorúan az övéi szerelme: Mennyed alatt is van, tenszived alkota itt. Már szállt, már lebegett küszöbén a végtelen üdvnek. Megtért volna, de haj! zárva mögötte az ég.” (Hölgyfutár, 1859. január 15.)

A jászberényi Fehértói temető 4. parcellájában a 13. sor 1. sírhelyén ma már kopott, vörös márványlap alatt 160 éve nyugszik legkisebb gyermekével a 19. század kedvelt beszély (novella) írónője, Kempelen Riza.

Kempelen Riza Baján született 190 éve, 1829. szeptember 11-én Tóth Teréz Amália néven. Szülei Tóth György uradalmi főszámvevő és Nigszthy Teréz voltak, akiknek 14 gyermeke született,

de közülük hat csecsemőkorában meghalt. A testvérek sorban a következők: Etelka, Móricz, Móricz Ferenc, Laura Teréz, Farkas György, Leó György, Irma Paulina, György János, Teréz Amália (Riza), Albert Kálmán, Jozefa Mária Piroska, Jolánta Emília, Flóra Irén, Béla. „A népes család hajlékát szeretet és meglegedés lakta.” Tóth Riza és testvérei nem voltak csendes gyerekek. „A természet sok tehetséggel áldotta meg őket; de ugyanannyi dévajtságot és elevenséget oltott beléjük. Az iskolai fegyelmet nem tűrték, a természet vadvirágainak ismerte őket mindenki; de önmaguk annál többet és annál szorgalmasabban mivelték magukat” – írta Horváth Cirill dr. a Tóth Kálmán Emlékalumban.

Riza a 9. gyermek volt. Két évvel fiatalabb testvéréről, Kálmánról tudjuk, hogy költő, újságíró, sőt 4 cikluson át Baja országgyűlési képviselője volt, s Rizát tartotta múzsájának. Riza vele együtt olvasta a szépirodalmi lapokat és a verseket.

Kempelen Riza szülei:
Tóth György és Nigszthy Teréz

Riza iskoláit szülővárosában végezte. „A leányok közül csupán Rizát taníttatták zongorázni s tőle, kivéve az egy Mimit, valamennyi megtanulta a zenét. Aztán olvastak sokat. Az öröké jókedvű Riza lelkes pártolója volt a Frankenburgtól szerkesztett »Életképek«-nek és Vahot Imre »Pesti Divatlap«-jának s a leányok rendszerint közösen élvezték a cikkeket” – olvashatták a Magyar Szemlében 1894. február 18-án, a Tóth Kálmán Emlékalumból kiemelt „A bajai idill” című írásban.

Az író nő

Korán megmutatkozott írói hajlama, több csinos elbeszélést írt tizenéves korában. Írói munkássága azonban csak 21 éves korában kezdődött, amikor első, 1848-as témájú *Hontalan* című novellája megjelent a *Magyar Írók Albumában*, Riza aláírással. Későbbi beszélei, levelei, cikkei több újságban (Családi Lapok, Magyar Gazdasszonyok Lapja, Nővilág, Fánecs Album, Sárosy Gyula Albuma, Gyulai Árvízkönyv) is megjelentek, legtöbbször a *Hölgyfutár* című lapban. A *Hölgyfutár* folytatásokban közölte beszéleit, például a *Zolnaiak*, a *Névtelenek*, a *Lord Wayward*, a *Csak grófné legyen!* címűeket. 1857-ben pedig a *Szánverseny* című beszéle volt olvasható folytatásokban.

Több pályatársával egyetemben írásaival a felnőttek szórakoztatására törekedett. Munkáiról a korabeli kritika dicsérően szólt. Néhány hír, amiből kiderül, hogy a fiatal író nő ismert és elismert volt:

1855-ben Barabás Miklós „24 magyar költő, férfi és de nő arczképét rajzolta meg.” Az első táblán négy hölgy író arczképét látjuk. Közöttük *Kempelen Riza* csinos, derült arcú, az ifjuság sokat ígérő kifejezésével.” (Vasárnapi Újság)

1857-ben megjelent a *Nővilág* című lap, melyben a következőről tájékoztatnak: „Az első számban ismertebb írónk közül: *Petőfi S.*, *P. Szatmáry Károly*, *Jósika Julia* és *Kempelen Riza* neveikkel találkozunk.”

„*Kempelen Riza* legkisebb érdeme, hogy maradandó emléket hagyott mind azok szívében, kik környezék, s kikkel érintkezett.” (*Hölgyfutár*, 1859).

„*Novellái a nőíróknál szokatlan korrajzi háttér által tűntek ki, jelentékeny tetszésben részesültek*” (*Pallas nagy lexikona* 10. kötet 1895).

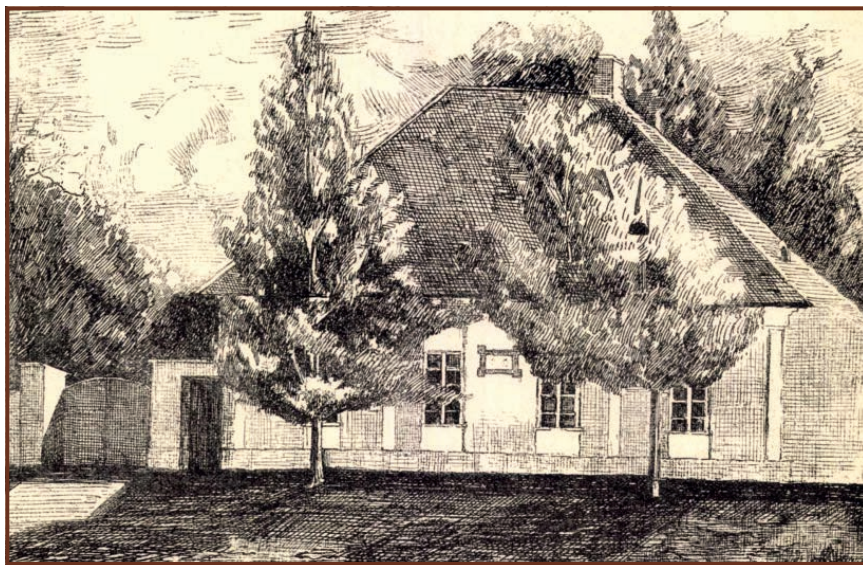
„*Hat kötet beszélyt hagyott hátra, melyekből érző női kedély sugárzik*.” (*Magyar Szemle* 1900).

A kor nagy dilemmája volt a női íróiáság, a női publikálási gyakorlat. *Kempelen Riza* is foglalkoztatta ez a téma. „*A Hölgyfutárban már 1851-ben is szerepelt a neve egy olyan vita kapcsán, amely a nőíróiáság kérdéséről folyt, s nem csupán azt tárgyalta, hogy milyen különbségek vannak a két nem jellemvonásai és szellemi képességei között, hanem (...) érvrendszert vonultatott fel mindkét oldalon (...) míg a férfiaknak előnyt ad a minél mélyebb nőismeret (minél közelebből ismerik őket, annál inkább becsülik őket), a nőknek hát-*

Kempelen Riza a fiatal író nő

rányt jelent, ha a férfiakat túl közelről ismerik. Ebből következik, hogy a nő, aki ír, automatikusan lemond a nemét illető előjogokról” – emlékeztet *Kempelen Riza* véleményére *Gyimesi Emese* „*A kilencvenkilencedik múzsa*” című dolgozatában.

Kempelen Riza szülőháza Baján

Tragikusan rövid élete során készült írásainak címét megtaláljuk *Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái* című művében, a következők:

Kempelen Riza beszélei. Szeged, 1855. Négy kötet. (I. végzet, *Lord Wayward*, II. *Dumories* három vacsorája, III. Három székely huszár, Tízezer forintos gondolat, *Kérő van a háznál*, IV. *Zolnaiak*, *Hideg férj*.)

Kempelen Riza újabb beszélei. U. ott, 1858. Két kötet, arczk. (I. *Nő teremti a*

család sorsát, *Egy kaczer férfit*, II. *Rossz világban élünk*, *Szélsőségek*).

Kibékülés. *Irányregény*. *Kiadta Kempelen Győző*. U. ott, 1858.

A grófnő. Pest, 1865. (*Kempelen Győző munkái* II. kötetében.)

Élet és halál

1851. november 12-én Pesten házasságot kötött *Kempelen Győző* íróval, s ezután vette fel a *Kempelen Riza* nevet. Pesten majd Szegeden éltek. Szegedként is a *Hölgyfutár* munkatársa volt, s több jótékonsági hangversenyt szervezett. A *Hölgyfutárban* 1854. április 8-án a következő hír jelent meg: „*Szegeden múlt vasárnap igen fényes sikerű hangverseny ment véghez elhunyt Garaink árvái számára; a tiszta jövedelmet – mintegy 300 pft – már útnak indítá t. munkatársnőnk Kempelen Riza, e hangverseny egyik tényezője.*”

1857-ben *Jászberénybe* költöztek, férje az itteni főgimnáziumban kapott tanári állást. A *Jászberényi főgimnáziumban* *Kempelen Győző* csak két tanévet tanított. Ugyanis a felesége, „*Kempelen Riza* ötnapi betegség után bëlloiban halt meg 1858. január 1-én.

Karácsony másodnapján (dec. 26-án;) a tizenegy órai misén buzgó imái közben áthült. Egyhét múlva a „csendes haza” – a temető lakója lön. Betegségében egy percre sem hagyá el eszmélete és bátorsága. Megmondta, hogy megfog halni, elbúcsúzott férjétől, gyermekeitől, izent szüleinek és testvéreinek, elrendelé, hogy koporsója, halotti öltözéke milyen színű legyen; s utolsó szavai ezek voltak: „isten veled szép világom.” 1858. január 3-án (folytatás a 10. oldalon)

(folytatás a 9. oldalról)

a Fehértói temetőben vettek tőle búcsút. „(...) temetése szinte legnagyobb mértékben tanúsítja: mennyien szerették és tisztelték e nemes hölgyet. (...) Kempe- len Rizában sokat vesztenk el. Férfi ismerősei: egy tiszteletre és szeretetreméltó mivelt nőt; a szép szellemű hölgyek: gyöngéd érzelmű barátnőt; családja: kipótolhatatlan jeles anyát és feleséget; irodalmunk mivelt szorgalmas munkást; a haza: hü honleányt; a nővilág: egy ifjú bájos tagot; s a jászberényiek: társaskörük egyik kedves díszét” – olvasható a Hölgyfutár 1858. január 8-ai számában megjelent nekrológban.

Két nappal később a Délibáb című lap 1858. január 10-én így írt: „*Irónőink* kisdéd koszorújából egy kedves virágot tépett ki a halál. Kempelel-Tóth Riza, kinek 4 kötetnyi beszélyeit az olvasó kö- zönség ismeri, élte 29-ik évében, Jászbe- rényben jobblétre szenderült. A kedélyes derék nő hirtelen halála közrészvétet gerjesztett. Áldás és emlékezet lengjen sírja fölött.”

Felesége halála után Kempelel Győ- ző 1859-ben visszatért Szegedre. Há- zasságuk hét éve alatt három gyerme- kük született, de mind a három korán elhunyt, az okát nem tudni.

Az első szülött, Ibolyka születési adatát nem találtam, de valószínűleg 1852-ben született és halt meg. A kis- lánynak a budai temető lett a nyughe- lye, ahonnan az apa szerette volna Jász- berénybe hozatni. Így írt erről a 7 hét *Jósefstadtban* című naplószerű könyvé- ben: „*Ha Jósefstadtba nem hoznak, ez év őszén akartam Ibolykát, a budai temető- ben nyugvó kis leánykámot is e sírboltba hozatni, hogy mindnyájan együtt legye- nek s ha majd egykoron meg kell lenni, a halálban is egyesüljek azokkal, kik éltem tövisszorosújában drága gyöngyökként tündököltek. Eszembe jutott, mennyire szerette széplelkű nőm e kedves leány- kát, mennyire kétségbeejtette halála s mily sokszoros vigaszra volt szüksége, még megnyugodott benne.*”

1853-ban született Győző nevű kis- fiuk, akit négyéves korától a mostoha- anya, Koór Flóra nevelt. 11 éves korá- ban, 1864-ben április 11-én azonban ő is meghalt. Őt az édesapával, aki egy évvel élte túl kislát, egy sírba temették a Kerepesi temetőben. Rövid hír jelent meg erről a Szegedi Híradóban: „*Kem- pelel Győző irótársunkat nagy csapás érte, elvesztvén 11 éves egyetlen fiát. A korán elköltözött kis fiú édes anyja Kem- pelel Riza irónőnk volt.*”

A kedvesen ismert gyermeket sokan fogják sajnálni Szegeden is.”

1857-ben Jászberényben látta meg a napvilágot az a kisfiuk, akit a dédnagy- apa tiszteletére Farkasnak kereszteltek. Nyolc hónap múlva e kisfiú is elhagyta földi létet. „*Szegény kis fiam szívesebben osztotta meg édes anyja hideg kövekkel kirakott szűk boltozatát, mint hogy aty- jával, kire már oly édesen tudott mo- solyogni, a világ keserves tömkelegében maradjon*” – írta naplószerű könyvében az apa.

A sír felirata. Fotó: Pataki Anna

Kempelel Riza síremléke a jászberényi temetőben Fotó: Bathó Edit

Emlékek

Az örökké 29 éves Kempelel Riza 8 hónapos kicsi fiával nyugszik a jászbe- rényei Fehértói temetőben. A férje óhaja az volt, hogy ha meghal, felesége mellé temessék, de ez nem valósult meg, így három temető őrzi a család tagjainak az álmát.

A Hölgyfutár 1858. január 8-i szá- mából kiderül: „*A jászberényi közönség jobbjai úgy akarják (és ez igen méltó hozzájuk), hogy az elhunyt kis fakeszt- je helyébe díszes márványemléket emel- tetnek – közköltésen.*”

A díszes márványemlék ma már egy vörös márványlap, amin a 160 év bi- zony nyomot hagyott. A sír gondozá- sát felvállalta a jászberényi Városvédő Egyesület, így Riza sírja 160 év után is emlékeztet a kedélyes, éles elméjű, te- hetséges fiatal írónőre.

Lisznyay (Damó) Kálmán költő, a Ti- zek Társaságának tagja Kempelel Riza emlékkönyvébe címmel írt verset. Bár a vers 1852-ben íródott, úgy vélem, egy részletével hozzájárulok Kempelel Ri- zára való méltó megemlékezéshez.

(...)

Szeretettől forró e szív e dal
S e deléjes perc, mellyben kedvesim
Bokrétájába fűzöm lelkeket.
S barátságod, mint nyíló Aloét,
Melly gazdagabbá teszi szívemet.
S dús lombja, a fris, örökzöld kedély,
A távolból vidám árnyat vet rám.
S enyhületül, forró bánatom közt,
Emlékezés harmatcsepjét ejt rám,
E deléjes perc emléke, egy pár
Igénytelen szó szentségébe vész.
„V a d r ó z s a” legyen emlékünk, a melly
Ápolatlan is gyököt ver és tenyész.

Források:

- Gondán Felicián: *Emlékkönyv Tóth Kál- mán születésének 100-ik évfordulójá- ra*. Baja, 1931
- Gyimesi Emese „*A kilencvenkilencedik múzsa*”
- Kempelel Győző: *7 hét Jósefstadtban*, Szeged, 1861
- Pintér Jenő (szerk.): *Irodalomtörténet*, 1932. 21. évfolyam/Műelemzés
- Szinnyei József: *Magyar írók élete és munkái*, 5. k.
- Hölgyfutár, 1858. január-június (9. évf. 1-146. szám) 1858-01-08 / 5. sz.
- Hölgyfutár, 1859. január-június (10. évf. 1-77. szám) 1859-01-15 / 6. sz.
- Magyar Szemle, 1894 (6. évf. 1-52. szám) 1894-02-18 / 7. sz.
- Magyar Szemle, 1900 (12. évf. 1-52. szám) 1900-05-27 / 21. sz.
- Ország-Világ, 1894 (15. évf. 1-26. szám) 1894-06-03 / 23. sz.
- Szegedi Híradó, 1864. január-június (6. évf. 1-52. szám) 1864-04-16 / 31. sz.
- Vasárnapi Ujság – 1855. Művészet – Magyar költők arckép-albuma 301.
<http://reciti.hu/wp-content/uploads/noirok.pdf>
https://thebetterwiki.com/hu/Kempelel_Riza

Csörgő Terézia nyugdíjas biológia-kémia szakos tanár

„**Én boldog ember vagyok, szeretek élni, ha még egyszer születnék, valószínűleg megint szobrász lennék.**”

BESZÉLGETÉS GYÓRFI LAJOS SZOBRÁSZMŰVÉSSZEL

Az országnak-világnak sok tehetőséget adó Karcag egy generációk óta alkotó művészcsalád szülőházája is. A nagykun fővárosból teljesedett ki a pályája a Karcagon alkotó Gyórfi Sándornak és fiának, illetve a Püspökladányban és Debrecenben tevékenykedő Gyórfi Lajosnak és fiának. Leánytestvéreik népi iparművész keramikusként dolgozik, bár ő maga is készít kisebb szobrokat, domborműveket. Férje, aki bronzöntő Karcagon, szintén közreműködik alkotásaik kivitelezésében.

Gyórfi Lajossal püspökladányi műtermében ültünk le beszélgetni, s mivel a háttérben ott magasodott készülő munkája, a nagyságos fejedelem, II. Rákóczi Ferenc Beregszászra készülő lovas szobra, innen indítottuk a beszélgetést.

– Lovat, rajta ülő alakkal nehéz mintázni, mert a két alakot kell egységbe hozni. Ugyanazért a célért, gondolatért, nehogy ledobja – kezdi beszélgetésünket a művész. Kicsi gyerekkorom óta lovagoltam, s amikor az ember lovas szobrot készít, azt az egyensúlyt mintázom meg, mintha én ülnék rajta. Gyerekkoromban egy kis huszárlovunk volt, rengeteget ültem rajta, és társak voltunk. Mivel kicsi voltam, ezért fölemelte az első lábát, ráléptem, megfogtam a sörényét, felugrottam rá, és gyereünk. Ezért is fantasztikus jó érzés számomra, hogy az én párkányi Sobieski-szobromat választották a világ legjobb lómozgás-szobrának. Gyerekkoromban egyébként keveset rajzoltam lovat, ellenben rengeteget mintáztam. A mintázás valójában rengeteg rajzból áll, csak térben helyezkedik el.

– **A lovasra térve: Ha történelmi alakot formál meg, honnan veszi hozzá a mintát.**

– Ez attól is függ, hogy van-e róla ábrázolás, és milyen minőségű. Rákóczival szerencsém volt – mutat a fölénk tornyosuló alkotásra, – mert azt az őt megfestő Mányoki Ádám fantasztikusan hiteles portrét készített róla. Ő a lényegemet emelte ki Rákóczinál, a jóságát. Látszik, hogy fantasztikusan jó ember.

Minden tökéletesen rajta van, így az arcán, a karakterén nem sokat lehet tévedni, csak el lehet rontani. Bercsényivel nem volt ilyen szerencsém, mert nincs róla hiteles ábrázolás. Egy kicsit naiv korabeli képet ismerünk róla, onnan tudtam elindulni, de a képzeletnek is kellett hozzátenni valamit. Szerencsére Lali fiam történész, ő is sokat segít a kutatásban, meg magam is elolvasok minden elérhető forrást a modellről.

Gyórfi Lajos szobrászművész
Fotó: Sz. I.

– **Akkor végül Bercsényivel is sikerült boldogulnia...**

– Meg a felségével, Csáky Krisztinával is. Ungvárra kértek előbb egy Bercsényi szobrot, amit nem engedtek másutt elhelyezni, mint a vár zárt négyzetes belső udvarán. Ott kétoldalt hatalmas boltív van, valamikor szobrok lehettek bennük. Az egyikbe tettük Bercsényit, és akkor már sejtettem, hogy a feleségét is meg kell majd mintáznom. Meg is kellett. Csáky Krisztináról egyetlen korabeli festmény van, ami nem adja ki a nőiességét, olyan kis deszka semmi-ségnek mutatja őt. Bercsényiről tudni, hogy hatalmas nőcsábász volt, hatvanévesen még feleségül vette a húszéves szolgálólányt, de korábban is tudunk kapcsolatairól. Emellett állítólag napi négy liter bort ivott meg. Éreztem, hogy nem illik hozzá egy ilyen jelentéktelen nőalak, akit a korabeli művész lehet, hogy szeméremből festett

ilyen illedelmes formára. Mondtam a megrendelőnek, azért vagyok szobrász, hogy tudjak neki mellet csinálni, s abból kiindulva, hogy milyen ember lehetett Bercsényi, alkottam egy nőalakot. Az arckaraktere benne van a szoborban, de kicsit testesebbre vettem, aminek a megrendelők nagyon örültek. Azóta ugyanis a látogatók a kezükkel már kifényezték Csáky Krisztina mellét. Szóval tudunk varázsolni, s mindig abból indulok ki, ami a valós lehetett.

– **Láttam sok üres portrét életemben, mi adja, hogy egy portré megszlítja az embert?**

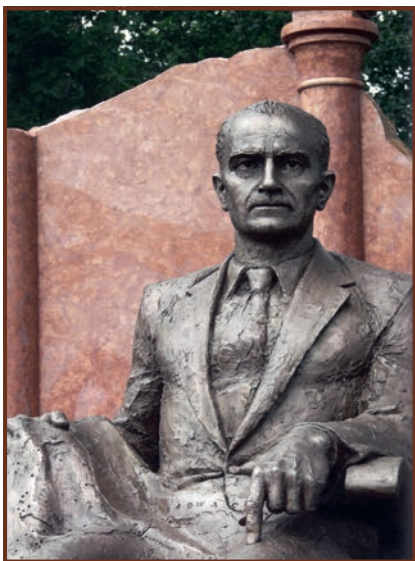
– A mester, aki csinálja. A mai technikával mindent le lehet másolni, az emberi arcot is, de az még nem portré, nincs benne a modell lelke. Jól ismerem Jókai Annát, de amikor a portréját mintáztam közben folyton beszélgetünk. Mert így tudok bele lelket adni. Borsos Miklós úgy tanított bennünket, hogy mesélt, mindig mesélt. Amikor Egry Józsefről, a Balaton festőjéről csinált szobrot, aminek van egy gyönyörű vörös márvány változata, előbb megmintázta agyagból, s meghívta Egri feleségét, hogy jöjjenek át, nézzék meg az agyagmintát. A felesége mikor meglátta, azt mondta Egrynek, hogy hagy nézzek. Egry, akivel már hatvan éve együtt éltek, erre megkérdezte tőle, hogy most nézel? Ezzel mindent elmondtak a portrészobrászatról. Úgy kell hasonlítania, az emberre, hogy a lényege legyen benne. Ha az ember mindent pontosan úgy csinálna meg, ahogy van, az hideg klasszicizmus lenne. Nem mindegy, hogy milyen tekintetet, szemet, kéket, zöldet mintáznak. Ennek a tekintetnek belülről kell jönnie, mert a szemem át látunk bele az emberbe. Mindent meg lehet mintázni, a csillanást, a fényt. Ha ez sikerül, megnyerte az ember.

– **Bronzban vissza lehet adni a szem színét is?**

– A sötét szem mélyre nyúlik, Tisza Istvánnál Kisfaludi úgy mintázta a szemet, hogy a hüvelykujját belenyomta idáig – mutatja. A sötét szemmélység a plasztikában, és abba fényt kell adni. Furcsa, hogy a kék szemnek csak a közepén van sötét. Amikor rámegy a fény a kék szem külső vonala csak egy vonal. A legrajzosabb a világoskék. Érdekes szeme volt Louis Armstrongnak, (folytatás a 12. oldalon)

(folytatás a 11. oldalról)

a dzsessztrombitásnak. Hatalmas fehér szemgolyói és fekete szemei voltak. A fehérét kiemeltem, még meg is fényeztem bronzban, míg a feketét a szemében, egy lyuk, amibe kis fénycsillanást tettem. Armstrong szobrát nagyon szerettem, s van hozzá egy érdekes történetem is, amit egy Pestre került dzsesszrajongó püspökladányi vállalkozó mesélt, amikor a szobrot készítettem. Ő megvett egy szállodát Bánkon, amikor leeresztették a tóból a vizet. Ugyanis amikor 67-ben Armstrongnak egy hatalmas koncertje volt a Népstadionban,

**Osváth László lengyelmentő
magyar politikus szobra Varsóban**
Fotó: Győrfi Lajos

beleszeretett egy tót lányba. Akkor ott nem tudtak találkozni, hanem a koncert után kijött ide Bánkra, de nem jött össze a dolog, s Armstrong dühében beledobta a trombitáját a vízbe. Azért engedték le a vizet, mert azt keresték, de nem lett meg. Én mindenestre a megrendelőtől megkaptam Armstrong minden kazettáját, és Armstrong zenéjére mintáztam Armstrongot.

– **A művek után szóljunk a művészről. Ön a bátyja nyomán döntött úgy hogy szintén szobrász lesz?**

– Sándor kezdte ezt a pályát, de nekünk, kisebbeknek is a vérünkben volt, hogy mi is ezt csináljuk. Mondták, hogy a nagymama is jól rajzolt, de szegény emberek voltunk, édesapánk csikós volt, tanyán éltünk, utána csak én jutottam el abba az iskolába, ahova ő, igaz kerülővel. Őt Somogyi József tanította, engem Borsos Miklós. Szerencsés ember voltam, mert Borsost nagyon kedveltem és nem árt, ha az ember tiszteli a mesterét. Még a nővérem is csinál kisebb szobrokat, meg domborműveket, de ő keramikus népi iparművész.

– **Az előbb említette, hogy a pusztának is szerepe lehetett abban, hogy végül Ön is szobrász lett.**

– A pusztába sokat bele lehet látni, ha van érzéke hozzá az embernek. A hétköznapi ember, ha elmegy a pusztára, izzad, melege van. Pedig ott fantasztikusan sok minden van. Maga a természet, a csodás ég. Gyerekkoromban a legszebb élményem volt a délibáb, a hajnal, meg az alkony. Amikor felkel a nap, nagyon korán, vagy este, amikor lemegy. Légvonalban biztos van száz kilométer a Kékes Karcaghoz. Tiszta időben lehet látni a hegységet. Fantasztikus. Most úgy van az a látvány, ha Karcagról megyünk Berekfűdő felé ott látni. A pusztai emberek öntörvényű emberek, ezt már Móricz is megírta. Maguk döntenek el, mit akarnak, nem nagyon tűrnek el más erősz-

tudja oldani. De ha más piszkál bele a szobrába, nem tudja megoldani.

– **Akkor Borsos Miklós ráérezte az Ön jellemére.**

– Valószínű. Nem csak az enyémre, neki ez volt a stílusa.

– **Volt, amikor más akaratán kellett keresztül mennie?**

– A pályám kezdetén, amikor Sándor bátyám végzett, Somogyi József, aki akkor ott rektor volt azt mondta, hogy egy családból két szobrász nem lehet. Itt kezdődött az én akaratom, mert elhatároztam, hogy megcsinálom. Harmadjára vettek fel, estire jártam, éjszaka takarítottam, mindent megtettem, hogy szobrász legyek. Ha nincs bennem ez a kun akarat, akkor nem tudom, hogy most mit csinállok, lehet, hogy teljesen mást. Biztos vagyok benne, hogy nem lettem volna szobrász. Az akaratom akkor is kijött, amikor főiskolai felvételi előtt Szabó Iván azt mondta, hogy vigyem fel hozzá meg-

Kun lovas szobor, Kunhegyes

Fotó: Győrfi Lajos

kosságát. Megvan a saját véleményük, meg tudják oldani a saját problémáikat. Magam is ide sorolom – mosolyog. Én maximalista vagyok, sokan is mondják ezt rám. Dolgos, munkabíró ember vagyok, gyerekkoromban is az voltam. Azért volt jó nekünk Borsos Miklós mesternél, mert nem nyúlt bele a szobrainkba. Mesélt a nagyokról, amivel arra készítetett bennünket, hogy magunk jöjjünk rá a problémák megoldására. Ami természetessé válik, azon utána már az ember a következő szobránál nem is gondolkodik. Beépül a lényébe és természetes, hogy meg-

mutatni a szobraimat. Elmentem a Százados útra a hátamon a szobraimmal teli hátizsákkal. Vártam, nem jött, erre a megaláztatás okozta dühömben az összes szobromat szétvertem a helyszínen. Ez a megalázás azóta sem engedi, hogy azzal menjek oda valakihez, hogy szobrot akarok csinálni.

– **Hogyan találkozik így egy megrendelővel?**

– Furcsa dolog ez. A megrendelő kér fel, de legalább ötven százalékban majdnem úgy történtek a szoborállítások itt az Alföldön, hogy például kiállításon találkoztam egy polgármesterrel, aki-

nek elmondtam, hogy ide illene egy IV. Béla szobor. Fél, egy év múlva visszahívtam, hogy Te Lajos! Tudod, mire gondoltam? Kéne ide egy IV. Béla szobor. Tehát a beszélgetések által alakul ki a gondolat. Természetesen a szobor költséges dolog, különösen, ha bronzból készül. Meg kell teremteni hozzá az anyagi lehetőséget. Első az akarat, a gondolat, hogy egy településen akarnak csinálni valamit. Domborművet, lovasszobrot, akármit. Ha ez megvan, megkeresik azt a szobrászt, aki meg tudja csinálni. Én a Sobieski szoborral jártam úgy, hogy már tizenéve kerestek szobrászt, mire megtaláltak engem. Én egy hónap alatt megcsináltam a tervet, egy év múlva állt a szobor. Ez egy szerencsés találkozás volt, és azóta rengeteg szobrot csináltam azon a vidéken.

- Van, akit semmiképpen nem minátna meg?

- Akinék a szellemiségével nem tudok azonosulni, vagy az emberiség kártevőit nem minátnám meg. Vagy kétszázötven köztéri szobrom van, de nincs közte ilyen. Rengeteg királysobrom van, de közülük is azonosulnom kell azzal, akit megmintázok.

- Kun László hol foglal helyet a sorban?

- Kun Lászlóra kész tervem van. Körösszegapátira csináltunk volna egy szobrot annak idején. El is indult a dolog, már azon a szinten voltunk, hogy elkezdjük a szobrot csinálni. A talapzata vagy húsz éve itt is van az udvaron. Azután leváltották a polgármestert, aki elindította, az utódja nem akarta, pedig Kun László ott halt meg Körösszegapátiban.

- Most a Sárréten, a Hajdúság szélén beszélgetünk. Ön künként hogy került ide, Ladányba?

- Nincs ez olyan távol, IV. Béla nagyon sok kunt telepített ide a tatárjárás után, így a hajdúk jó része is belőlük lett. Most már én is szaporítom a számukat. Ráadásul a kunok voltak azok, akik kint a pusztákon az állatokkal foglalkoztak és ezekből az állattartókból lettek később a hajdúk. Furcsa volt nekem, amikor átjöttem, szegény apám még élt. Kérdezte tőlem, hogy milyen Ladány? Itt még a kutya is másként ugat, feleltem. De már megszoktam, megismertem az embereket. Minden héten járok Karcagra, Berekfürdőn van a házikóm, ott építkezek, rengeteg szobrot csináltam oda. Püspökladányba meg úgy kerültem, hogy főiskolás koromban a bátyámnál öntöttem

egy bronz szobrot. Pont akkor jött át Matolcsy Lajos, az itteni tanácselnök Sándorhoz, meglátta a portrémat és kérdezte, akarok-e Ladányba költözni. Kicsit tűnődtem rajta, de egyszerű szegény gyerek voltam. Megkérdez-

Bocskai István fejedelem lovas szobra, Hajdúhadház. Fotó: Györfi Lajos

tem Marysiát, a későbbi feleségemet, s mondtuk, miért ne, próbáljuk meg. Kaptam ösztöndíjat, írt rólam Borsos véleményt, kaptam lakást, kaptam műtermet, ahol most vagyunk az is a város műterme, igaz egy másik.

veszek mindent. Köztéri szobrásznak nem is lehet tévedni, mert jó esetben évszázadokig látják a munkáját. Én boldog ember vagyok, szeretek élni, ha még egyszer születnék, valószínűleg megint szobrász lennék. Nem bántam meg azt sem, hogy vidékre költöztem. A tanulmányaim révén tizenegy évet éltem Pesten, hisz úgy gondolom egy vidéki, mint magam is, jóval nagyobb rálátással van a dolgokra. A vidéki embernek nem kell mindent megnéznie, kapok egy infót a számítógépes világban, ha érdekel valami, felülök a vonatra, felmegyek Pestre és megnézem. De csak azt, ami érdekel és átszűrődik a saját szűrőmön. Főlegesen nem megy el az időm. Pesten azt nem szerettem, hogy egész nap csak mentem. Én nem szeretek bujkálni az emberek között. Szeretek egyenesen végigmenni az utcán. Itt vidéken meg az a baj, ha gyalog megyek, mindenki beszélgetni akar. Nagyapám, emlékszem rá, gyerekkoromban elkísértem haza, nem lakott messze, de mindenkivel megállt beszélni, ez egy fél nap volt legalább. Ez a vidéki lét, ehhez is hozzá kell szokni. Még elégedettebb vagyok azért, mert a fiam is szobrász. Minden szülőnek a vágya, hogy a gyerek azt csinálja, amit ő, és ez nálunk bejött. Talán az unokám is ezt folytatja majd. Neki könnyű, mert itt nőtt fel a műteremben, és Ádám hároméves korától tudta, hogy szobrász lesz. Azóta folyamatosan erre készül, és Magyarország fiataljai között

Györfi Lajos Beregszászra készülő lovas szobrán dolgozik

Fotó: Sz. I.

- Zárásként megkérdezhetem, hogy elégedett ember-e?

- Van még mit csinálnom. Most kezdek abba a korba kerülni, amikor már tudom is, hogy mit milyen minőségben akarok csinálni. De a kor fegyelmezi is az embert, már egyre komolyabban

29 évesen a legjobb portrészobrász. Ő már a számítógépet is használja, én inkább lerajzolom kézzel. Debrecenben kapott egy műteremlakást, meg közben otthon is építünk egy saját műtermet, lehet, hogy az egy múzeum lesz, majd kiderül. **Szathmáry István újságíró**

XXV. Jász Világtalálkozó Jászkiséren

Jászkisér volt a helyszíne az immár XXV. Jász világtalálkozónak 2019. június 7. és 9. között, melyet a hagyományoknak megfelelően a házigazda település a Jászok Egyesületével közösen rendezett. A Jászság és a Kunság közötti kapcsolatot megtestesítő település a jubileumi találkozó eseménysorozatát a múlt-jelen-jövő hármas mottója köré szervezte.

A világtalálkozó nyitónapján „Tisztelegés a múltnak” jelmondat jegyében Jászkisér híres szülöttjeiről emlékeztek meg a település katolikus templomában, majd virágkoszorúkat helyeztek el a temetőben a jeles elődök sírjain. A Csete Balázs Általános Iskolában 23 jász alkotó kézműves munkáiból nyílt kiállítás. Itt volt látható válogatás a Jász Alkotók Közösségének munkáiból és Bugyi László Guriga különleges fotósorozata, a Határkeresztek.

A találkozó ünnepélyes megnyitója az esti órákban a Szent István park nagyszínpadán volt. A Jász Himnusz elhangzása után Lukácsi György polgármester köszöntötte a megjelenteket. Beszédében köszönetet mondott mindazoknak, akik segítségére voltak a világtalálkozó megszervezésében.

Piroska Miklós, a Jász-Nagykunszolnok megyei Közgyűlés elnöke köszöntőjében utalt a világtalálkozó hármas jelmondatának fontosságára és hangsúlyozta: jövőbeni céljaink eléréséhez fontos tudni azt is, honnan érkezünk. A szombati nap a „Köszöntjük a jelent” mottó jegyében zajlott. A zenés ébresztő után a református templom harangjátéka hívta ökumenikus istentiszteletre a találkozóra érkezőket. Somodi Lajos lelkipásztor köszöntője után Kladiva Imre apát, plébániai kormányzó megáldotta az istentiszteletet. Az ígét hirdető Takaró András kiskun származású református esperes hangsúlyozta: „A keresztény hit nem magánügy. Holnap ünnepeljük a pünkösdt, a Szentlélek kiáramlását. Félelmetes dolog, amit láthatunk Európa keresztény egyházaiban. A keresztény közösségek nyugatabbra ugyan meggazdagodtak, mégis részben kiürültek keresztény hitükben, szekularizálódtak, liberalizálódtak. Ma viszont csak az igazi hitvalló közösségnek van jövője” – fogalmazott.

Dr. Ternyák Csaba egeri érsek a gondolatot továbbfűzve, hangsúlyozta: „Mi magunk legyünk a hit forrása, főleg azok számára, akik szomjúzzák Jézus tanítását és szeretetét. Csak akkor tudunk viszont forrássá válni, ha mi magunk is erős keresztény hittel rendelkezünk. Ez legyen az új program, amihez kérjük a Szentlélek kiáramlását, erősítő kegyelmét”.

Az istentisztelet után a jeles nap emlékére a templom kertjében elültették a jászkiséri cserkészek fáját, majd a Magyar Honvédség Légierő Zenekar felvezetésével a jász és a kirajzott jászok által alapított települések képviselői a Fő úton a Szent István park nagyszínpadához vonultak.

feledjék örökségünket! Szabad Jászok vagyunk!” – zárta gondolatait.

Dr. Kövér László, az Országgyűlés elnöke, a rendezvény fővédnöke is megtisztelte jelenlétével a rendezvényt.

Ő egy régi perzsa bölcsességet idézett fel: „Amit keresel, téged keres”. Az őshazájukból kiszakadó jászok azt keresték, ami a Kárpát-medencében várta őket: rokonlelkeket és olyan földet, amely küzdelem, munka és áldozatok árán otthonukká és szülőföldjükké lényegül. „Mi lehet a titka a jász megmaradásnak? A jászok ellenségei soha nem találták meg a választ, mert nem megérezni, hanem megfejteni és szétzúzni akarták a titkot!” „Olyan erős

**Ünnepi Istentisztelet
a jászkiséri református templomban**

Fotó: B. M.

A díszünnepség a Himnusz eléneklésével vetette kezdetét. Elsőként Lukácsi György, a vendéglátó település polgármestere szólott, aki a legfontosabbnak a közösséghez tartozás erősítését nevezte, mert ahol erős a közösség, ott lehet eredményeket elérni, és mi Jászok eredményesek is vagyunk. „Büszkék lehetünk kiváló tancosainkra, zenészeinkre, mérnökeinkre, tanárainkra, orvosainkra. Büszkék lehetünk szüleinkre, akik példát mutattak, gyermekeinkre, akiket tisztességre neveltünk. Büszkék lehetünk önmagunkra is, hiszen itt vagyunk, és tisztelgünk őseink nagysága előtt. Ne

ez a tudat, hogy évszázadok óta saját jász nyelv hiányában is képes éltetni a különbség méltóságát a jász emberekben. A vagyonodat elvehetik, de ha az öntudat megőrződik, mindent visszaszerezhetsz... A jászok ezt a történelmi leckét a 18. században tanulták meg.” Dr. Kövér László végül köszönetet mondott a Jászok Egyesületének és a Jászságért Alapítvány támogatásának, akik lassan három évtizede szolgálják a jász összetartozás ügyét.

A rokon oszét nép képviselőjében Aslan Cucijev, Észak-Oszétia-Alánia Nemzetközi kapcsolatokért felelős minisztere tolmácsolta Vjacseszlav

Bitarov miniszterelnök üzenetét, aki levélben köszöntötte a jászokat. Ezután saját nyelvén, a jászok régi nyelvén is köszöntötte a jászokat és Lukácsi György polgármesternek egy órát tartó harcost ábrázoló szobrocskát adott át, mely mint fogalmazott: örködik a múlt felett és őrzi az időt.

Aslan Cucijevet elkísérte Temina Tuajeva filmrendező, aki a Redemptio újságnak elmondta: hogy számára egyetlen téma igazán fontos: milyen közös gyökereink vannak. 2022-ben fogják ünnepelni az ezeréves alán állam alapítását, erről is készül film erre az évre. Érdekességként említette, hogy az alánok sok országba eljutottak, így Nyugat-Európa számos országában élhetnek elszármazottak, többek között Franciaországban, sőt Skóciában is, és Észak-Afrikába is elvetődtek. Van ott egy fehérbőrű törzs, amelyről feltételezik, hogy az alánok leszármazottai. A Jászországban úgy érzi magát, mintha otthon lenne – mondta.

Pócs János, a térség országgyűlési képviselője is köszöntötte a jelenlévőket. Elmondta, hogy ő maga 1975-ben került a Jászországba, de 3 gyermeke már ide született. Sokat kellett tennie azért, hogy a jászok végül is befogadják. Utalt a jászok és a kunok 1702-es alávettségére, amikor a német lovagrendnek szó szerint eladták őket, és arra, hogy ebből az állapotból 1745-ben kitörtek horribilis áldozatok árán: a redemptio 580 ezer rajnai forintba került, ami az akkori magyar országgyűlés egész költségvetésével ért fel. Az egység fontosságát hangsúlyozva Wass Albertet idézte: „Nehéz időkben egységre van szükség, és egység az is, ha mindannyian egyet akarunk, és egység az is, ha mindannyian másképpen akarjuk azt az egyet”. Megköszönte a jászoknak, hogy magyarságból, identitástudatból, hitből és hagyományörzésből példát mutattak. Immár az alaptörvénybe van vésve, hogy a magyarság, az identitástudat és keresztény hitünk mindenkor megkerülhetetlen alappillért jelent. Isten áld meg a magyart! Isten áldja meg a jászokat! – zárta beszédét.

Az idei Jász Világtalálkozó díszvendége a Nagykunság fővárosa, Karcag volt. A kun település üdvözlését Dr. Bartha Júlia turkológus hozta el, aki utalt arra, hogy a két település sok szálon kapcsolódik. Jászkisér alapító lakossága kunsági kirajzás volt, talán

ennek köszönhető, hogy szokásaik egy része hasonló. Ezután átadta a város ajándékát, egy mives tálat és egy Miska-kancsót, valamint Györfi Sándor szobrász, regnáló jászkun főkapitány alkotását.

Dr. Dobos László, a Jászok Egyesületének elnöke megköszönte dr. Kövér László házelnök méltató szavait, és kifejtette, hogy azokat biztatásnak vesszük, további munkák iránymutatásának tekintjük. Nagy tisztességnek nevezte, hogy a Jászok Egyesülete immár negyedszázada társrendezője lehet a Jász Világtalálkozóknak. „A világtalálkozó évről-évre alkalom arra, hogy lelkiismeret-vizsgálatot tartsunk: mit tettünk azért, hogy száz év múlva is legyenek, akik ünneplik a redemptio páratlan történelmi tényét. Mi nekünk a Jászország? Haza hazában. Az a hely, ahol őseink nyugszanak, a redemptio földje, szellemi útra bocsátónk, felnevelőnk. Adósai vagyunk ennek a földnek és a soha nem törleszhető adósság szerény lerovása évről-évre az 1 millió forinttal járó „Jászágért” díj”.

A jászok Nobel-díját idén a jászapáti születésű Bugyi László Guriga fotográfusnak nyújtotta át vizuális képkalkotó tevékenysége és közösségi szolgálata elismeréseként.

„A világ legjobb érzése olyan díjat kapni, melyet a Szülőföld ad át” – fogalmazott a kitüntetett.

Borbás Ferenc emeritus jászkun főkapitány köszöntőjében fontosnak nevezte a jász identitást, vagyis annak megélését, hogy ennek a területnek a lakói vagyunk, és a történelem öszszeköt bennünket. A legfontosabb feladatnak azt tartja, hogy fiataljaink követni tudjanak bennünket az identitás megismerésében és megőrzésében.

Ézsaiás Barnabás leköszönő jászkapitány beszámolójában elmondta, hogy számos felkérés közül regnálása alatt 82-nek tudott eleget tenni. A Jászországon kívül is több helyen – így Kiskundorozsmán, Újiregen és Budapesten is megfordult. Elmondta, hogy életre szóló barátságokat kötött. Végül köszönetet mondott a támogatásért a Jász Múzeum dolgozóinak, Jászfényszaru önkormányzatának, a jász- és a kunkapitányoknak, és párjának, Annamáriának, akinek kezét a színpadon meg is kérte.

Az új jászkapitányt, Nemes Józsefet ünnepélyes eskütétele és beiktatása után három ágyúlövés köszöntötte.

A díszünnepség zárásaként a 18 jász település polgármesterének kezéből galambok szálltak az ég felé, hirdetve a jászok összetartozását.

Délután íjász- és lovasprogramok zajlottak, megtartották a II. Jászági Bajuszmustrát, és bemutatkoztak jász települések hagyományörző csoportjai is. A nap a Magna Cum Laude zenekar fergeteges koncertjével és utcabállal zárult.

A találkozó idején az egyes helyszínek között kisvonat szállította a vendégeket, amelynek egyik megállója a Mezőgazdasági és Géptörténeti Mángányútemény volt, amit Farkas László hozott létre és tett közkinccsé. Az acélvázás csarnokban látható gépeket, eszközöket Farkas László működőképessé is tette. Motoros erőgépei nemzetközi találkozókra is szerepelnek, és azokat a világtalálkozó három napján működésbe is hozta. A veterán gépek mellett a jászkiséri parasztság napi életével kapcsolatos tárgyi eszközök, írásbeli és képi dokumentumok is láthatók itt. A találós kérdések asztalán pedig bárki lemérhette ismereteit.

A kisvonat megállt a Csete Balázs Helytörténeti Gyűjtemény (Tájház) előtt is, ahol a múlt kincseit őrzik. A tárgyi emlékek mellett itt láthatók a Jászkisér múltját megőrkítő írásos források, valamint a néphagyomány kincsei. Az egyik helyiség pedig a névadónak állít emléket.

A találkozó utolsó napja az „Építjük a jövőt” jelmondata köré szerveződött, amikor is a vidámság, az önfeledt szórakozás napján a gasztronómia és a sport kapott hangsúlyt. A Vágóhid uti tónál KIS-ÉR horgászversenyt tartottak, de nem maradhatott el a Jász virtusvetélkedő sem.

A Jász ízek főzőversenyét a Dósai Fokhagymások csapata nyerte, Az év pálinkája Vas Róbert Irsai Olivér párlata lett, míg a Jászok pálinkája címet Farkas Dezső gönci barackja vitte el.

A záróünnepségen adta át a XXVI. Világtalálkozó rendezési jogát jelképező vándorbotot Lukácsi György polgármester Eszes Bélának, Jánoshida polgármesterének. Itt hangzott el Bánfi Ferenc lélekemelő dala is.

A nap végén Janicsák Veca, majd The Biebers adott koncertet. A világtalálkozó tűzijátékkal és a Party Dj zeneszámaival búcsúzott.

Bognár Mária újságíró

KÉPES RIPOORT

A XXV. Jász Világtalálkozóról Bognár Mária és Bugyi Gábor fotóival

Jász települések felvonulása

Fotó: B. M.

Dr. Ternyák Csaba egri érsek

Fotó: B. M.

Jász települések felvonulása

Fotó: B. M.

Takaró András református esperes

Fotó: B. M.

Ösztét vendégek a Jász Világtalálkozózn.

*Balról jobbra: Erdő Éva tolmács, Gulyás András Zoltán régész,
Temina Tuajeva filmrendező, Aslan Cucijev külkapcsolatokért felelős miniszter,
Hortiné dr. Bathó Edit múzeumigazgató,
Jancsik Balázs egyetemi hallgató*

Fotó: B. M.

*Somodi Lajos lelképásztor és
Kladiva Imre apát plébános*

Fotó: B. M.

*Nemes József a tisztségébe beiktatott jászkapitány, kezében a Jászkürttel
Fotó: B. M.*

*A díszünnepség szónokai balról jobbra: Pócs János országgyűlési képviselő,
Dr. Kövér László, az országgyűlés elnöke, Aslan Cucijev oszét miniszter,
Erdő Éva tolmács, Dr. Bartha Júlia néprajzkutató,
Lukácsi György polgármester,
dr. Dobos László, a Jászok Egyesületének elnöke
Fotó: B. M.*

*Sissi királyné ruhájának
rekonstrukciója jász mintával
a kiállításon. Fotó: B. M.*

*Ézsiás Barnabás leköszönő jászkapitány
megkéri párja, Vas Annamária kezét
Fotó: Bugyi Gábor*

*Ézsiás Barnabás jászkapitány és
Borbás Ferenc emeritus jászkun
főkapitány a felvonuláson
Fotó: B. M.*

*Jászsági polgármesterek galambbröptetése
Fotó: B. M.*

Bugyi László Guriga fotográfus Jászságért Díjas

A Jászságért” Alapítvány Kuratóriuma ebben az évben Bugyi László fotográfusnak ítélte oda a Jászságért Díjat, vizuális képkötő tevékenysége és közösségi szolgálata elismeréseként.

Bugyi László és dr. Dobos László

Fotó: Bugyi Gábor

Bugyi László Jászapáti született 1956. november 8-án. A jászapáti Mészáros Lőrinc Gimnáziumban érettségizett, általános gépész szakképzettséget szer-

zett. Nős, két fiúgyermek édesapja, Jászberényben él. Pályafutása során különböző ipari vállalatoknál dolgozott. Jelenleg a jászberényi Fortaco Zrt.-nél szerelőlakatos. A megkopott szakmai

környezet, a tárgykultúra változásainak dokumentálásával értékmentő munkát végez. Kedvenc témája a Zagyva folyó, a madárvilág, a Jászságra oly jellemző útmenti keresztetek és más szakrális emlékek.

Elsők között figyelt fel a virtuális tér jelentőségére. Kiaknázva a világháló előnyeit, százezrekhez juttatta el profi minőségű felvételeken szülőföldünk, a Jászság kulturális és természeti értékeit. A Jászok Egyesülete Instagram és Facebook közösségi oldalainak évek óta gazdája, gyarapítója.

Megszállott fotográfusokból közösséget szervezett, segítve szakmai alkotómunkájukat.

Első fotókiállítása óta (2017. Szikra Galéria – Jászberény) számos jászsági településen mutatkozott be.

Bugyi László Guriga fotográfus, helytörténeti kutató aktív fizikai munka mellett végzi a Jászság értékeinek megőrkítését, népszerűsítését. Áldozatkész, fáradhatatlan és önzetlen közösségi tevékenységével rászolgált a Jászságért Díj elnyerésére.

Gratulálunk Bugyi Lászlónak a magas elismeréshez!

A szerkesztőség

Jászberény „aranymandátumos” képviselőjének apja Emlékezés gróf Apponyi Györgyre, aki 120 éve halt meg

Bevezetés

A Jászság egy olyan régió, ahol az itt élő emberek szabadságszeretete szinte már szimbólum Magyarországon. E régió központja, Jászberény több mint ötven éven keresztül gróf Apponyi Albertet választotta meg mindig országgyűlési képviselőjének. Ez az eset szinte példa nélküli. Jászberény város aranymandátumos képviselője volt. Ma a 21. században több mint negyedszázada újra tanulva a demokráciát kicsit nehezen érthető. Nem is erre akarunk választ adni, ez egyrészt ma már inkább a szakembereket érdekli. Az viszont biztos, hogy több embert érdekel, részletesebben megismerni az Apponyi családot. Korábban Apponyi Albert nagyszerű feleségéről már írtam, hogy milyen méltó házastársa volt a hazáért

Az Apponyi család címere

és a Jászságért oly sokat tevő grófnak. Mostani tanulmányukban Apponyi Albert édesapját gróf Apponyi Györgyöt mutatjuk be. Nem egy tudományos

cikket akarunk készíteni, hanem a korabeli magyar sajtó híreire építve akarjuk bemutatni életének főbb cselekedeteit. A 19. század magyar történelmének meghatározó alakjai közé tartozott. Aktívan részt vett a politikai közéletben a reformkor idején, majd az abszolutizmus korában és a kiegyezést követő években is. Több magas méltóságot is viselt. Személyiségét nagyon nehéz megrajzolni, hiszen nem vezetett naplót és memoárt sem írt. A rendelkezésre álló források, elsősorban a politikusi és hivatali működéséhez szolgáltatnak adatokat. Ahhoz, hogy megértsük Apponyi György életének főbb mozzanatait, intézkedéseit egy régi velős mondást kell folyamatosan követnünk. „Vizsgáld a kort: s megérted emberét; vizsgáld az embert: s megérted korát!”

Apponyi család történetéről (röviden)

A nagy-apponyi Apponyi család a 16. századtól kezdődően Nyitra vármegye egyik legjelentősebb nemesi családjáé.

A család tagjai a diplomáciában és a közigazgatás terén váltak ismertté. A család közül sokan igen élénk érdeklődést mutattak az irodalom és művé-

János György báró kapta ajándékba. Miután 1775-ben a család férfi ága kihalt – „magva szakadván” – a csabai birtokok leányágon számos mágnás családokra szállottak át. Így került a birtok egy része gróf Apponyi György családjának a tulajdonába. Az 1845-ös birtokviszonyok alapján gróf Apponyi és Trautmannsdorf – osztrák nemesi s

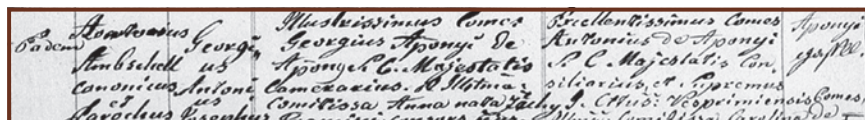
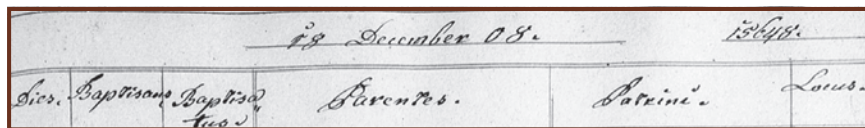
hogy az országos dohánykiállításon arany állami éremre érdemesnek találták békés-csabai – egész pontosan Gerendás községben, a békéscsabai járásban – dohányterményeit.

Apponyi szerepe 1848/49-es szabadságharc előtti időszakban

Ő mindvégig egy konzervatív – vagy ahogy sokan hívták – „ókonzervatív” arisztokrata volt. Az 1840:V. törvénycikk alapján gróf Apponyi György ő cs. kir. Felsője kamarása és udvari titoknokja volt. Az 1846. április 5-én a császár olyan döntést hozott, hogy Majláth Antal magyar udvari fő kancellárt meggyengült egészsége miatt határozatlan időre szabadságra küldték – felmentették – és erre az időszakra gróf Apponyi Györgyre bízták a magyar királyi udvari kancellária vezetését. Az 1846-os júniusi törvényhatósági tudósítások szerint a megyei rendek ezt az intézkedést pozitívan és egyértelműen támogatóan értékelték. „A császárnak ez az intézkedése folytán ezt a nagy fontosságú hivatalt olyan egyénre bízták, ki eddig kitüntetett jeles tulajdonságánál fogva az ország osztatlan bizodalalmát bírja.” A szabadságharc előtt a Nemzeti újság tudósított legrészletesebben az aktuális parlamenti hírekről.

A Nemzeti Újság 1846. május 5-i számában a Bécsi levél tudósítás alatt a következő hír jelent meg a beiktatásról: „Mai napon (április 16-án) itt Bécsben egy egyszerű, de nevezetes ünnepély tanúi valánk. Tudva van a hírlapokból, hogy ő cs. ap. kir. felsége április 5-én kelt klmes k. végzése által gr. Mailáth Antal magyar udv. főkancellár ő exczjának meggyengült egészsége miatt határozatlan ideig távollétre szabadságot adván, a magyar kir. udv. Kancellária vezetését udv. másod-főkancellár minőségben, eddigi alkancellár gr. Apponyi György ő exczjára bizni méltóztatta. Az utóbb tisztelt udv. másod-főkancellárnak fontos és díszes hivatalába beiktatása a mai napon történt meg.”

1847 januárjában a Honderü nevű újság a Heti szemle című rovatában egy nagyon magasztos királyi bőkezűségről számol be, amelyet gróf Apponyi György udvari másod-főkancellár közölt. A következő levelet írta gróf Károlyi György úrhoz, aki a magyar gazdasági egyesület elnöke volt, főispán, mecénás, az MTA tagja, Széchenyi István és Wesselényi Miklós mellett a reformkor egyik legnagyobb formátumú alakja volt. (folytatás a 20. oldalon)

Pozsonyban kiállított születési (keresztelési) adatlapja

szet iránt. A család birtokai Pozsony-, Nyitra-, Tolna- és Békés vármegyében terültek el. Tanulmányunk főszereplője Nagy-apponyi Apponyi György gróf 1808. december 29-én Pozsonyban született. Jogi tanulmányait 1823–1826 közötti időszakban végezte. 1840-ben vette feleségül nagymihályi Sztáray Júliát, házasságukból két gyermek született.

Az 1825–27. évi országgyűlés idején gróf Széchenyi István barátjával, gróf Károlyi Györggyel angol mintára megalapították a Nemzeti Kaszinót. Megalapításakor 46 tagja volt és első választmányában olyan jeles közéleti személyiségek voltak a tagjai, mint Wesselényi Miklós, Clark Ádám. Először „Pesti Casino” majd 1830-tól lett „Nemzeti Casino” a neve. Az Apponyiak az 1830-as évek elején léptek be a társaságba. Az 1832-es évkönyv szerint Apponyi György mellett Apponyi Antal és Apponyi Lajos grófok is a tagjai voltak a rangos testületnek.

Politikai karrierjének kezdete

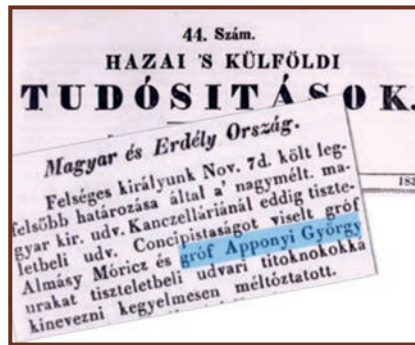
Származása arra predesztinálta, hogy nagyívű politikai karriert fut be. Ennek első lépcsőjeként 1830-ban császári királyi kamarássá nevezték ki. Három év múlva már a magyar királyi kancellárián titoknok volt. Újabb három év múlva Ferdinánd császár kinevezi királyi kamarássá. Az 1840. országgyűlés után a királyi kúria táblabírójává választották.

Apponyi család birtokszerzése

Békés vármegyében lévő Csaba község – ma Békéscsaba – mezőgazdasági területeinek nagyrésze királyi koronabirtok volt. 1720-ban Harruckern

magyar főrendiházi örökös tagsági joggal bíró hercegi család, mely a Bécs-erdőben levő Stuchsen (Stixenstein) nevű ősi családi fészkeből származott – birtokolták (Békés-) Csaba területének felét, a birtoklevél szerinti bejegyzés 4/8 részét.

Ung vármegyében a bezői – a trianoni békeszerződésig Ung vármegye Ungvári járásához tartozott – uradalomban is volt birtoka. Ez felesége örökségéből származott. Felesége

Hazai 's Külföldi Tudósítások, 1832. 2. félév 1832-12-01 / 44. szám

nagymihályi Sztáray Júlia grófnő volt. Az 1844-es évben gróf Apponyi felesége nagybeteg volt, és ahogy egy barátja fogalmazott: „beteg hitvese nyoszolyája körül tölti a” közügyekkel foglalkozástól fennmaradó idejének borús perceit. Kín az, kedves Leonám, annak életéért remegni, kihez lelünk a szerelem menynevei érzete láncoló, s férfitü legyen, ki ily családi bajok 's kínok közt nem feleli, hogy honpolgár!”

Többször beszámoltak a lapok gazdasági tevékenységéről, a Budapesti Közlöny 1875. évi számában hírt ad,

(folytatás a 19. oldalról)

„Méltóságos gróf úr! Ő cs. kir. apostoli felsége 1847. január 9-én kelt legfelsőbb határozatával a magyar gazdasági egyesületnek 15 ezer forintnyi segélyt rendelni méltóztatott. Minél nagyobb és élénkebb azon tekintet és részvét, mellyel mind méltóságod nagyérdemű személye, mind jeles és hazánk felvirágoztatására nézve oly fontos egyesület iránt viseltem, annál nagyobb és őszintébb örömmre szolgál, méltóságodat ő felsége ezen legkegyelmesebb határozatról előlegesen már ezennel tudósíthatni. [...]

Bécs, 1847. január 12.

köteles szolgája gróf Apponyi György”

1848-ban udvari titkos tanács tagjaként, Apponyi ekkor a megyei rendek legnagyobb részének bizalmát bírta és személyét is igen alkalmasnak találták. Mint kancellár, az 1847–48. évi országgyűlésnek az erre vonatkozó királyi előterjesztések egész sorozatát jelentette be. Ez a konzervatív tábor különben teljesen egyetértett Széchenyi István reform-politikájával és bírta az ő támogatását is. 1848. április 18-án lemondott Apponyi a fő kancellári pozíciójáról. A Pesti Hírlaphoz április 8-án a következő nyilatkozatot juttatta el. Az újság szerkesztősége sietett közrebocsátani: „Ambár csekély személyem a jelen eseménydús időben figyelmet alig gerjeszthet, kénytelennek érzem magamat, a sajtóhoz – melynek szabad mozgalmától a tiszta öntudat nem retteg – fordulni, miszerint azon ellenem fölhozott állítást: hogy hivatalomról lelépésem után a nemzet újabb időben feltűnt óhajtsái ellen alattomos úton törekedtem legyen, ezennel visszautasítom, becsületérzetem és jellemem nem tűrve azon balvéleményen alapult vádat, mintha bármely ügyért is – ha mellelte nyílt sisakkal többé föl nem léphetek, alacsony fondorkodásra vetemedni képes volnék.”

1857-ben alapították az Első Magyar Általános Biztosító Társaságot. Az alapító főnemeseik között ott találjuk gróf Apponyi Albertet is. Ez a fontos esemény a polgári gazdasági környezet megteremtésében, nyolc évvel a dicsőséges szabadságharc bukása után a Bach korszakban történt, amikor az ország a politikai megalázás egyik legsúlyosabb éveit szenvedte el. Csak a történelmi hűség kedvéért fontos kiemelni, hogy gróf Széchenyi István tíz társával már 1825-ben akart egy biztosítótársaságot megalapítani. Az ehhez szükséges alaptőkét ő és a társai adták össze. A terv azonban akkor nem sikerült.

Kiegyezés előkészítésében játszott szerepe

Miután 1865 decemberében beválasztották a képviselőház tagjai között, közvetlenül is részt vett a kiegyezési vitában. A gróf elvben pártolta a kiegyezési javaslatot. A parlamenti vitában kijelentette, hogy mindig is az őszinte kiegyezés volt törekvéseinek a célja, és az igazi alkotmányosság alapján kívánták elérni – írta a *Kiegyezés Politikai Újdonságok* című lap 1866 februárjában. Később a parlament felsőházának lett a tagja.

Magyar Tudományos Akadémia tagja

A Magyar Tudományos Akadémia nagyobb alapítói között szerepel. 1860-as évben 2100 frt-tal járult hozzá az alapításhoz. Az Akadémia 1875-ös tiszti cím és névtára szerint az igazgatótanács tagja volt, mint a császár belső titkos tanácsosa.

Legfőbb hobbija a vadászat volt

Lelkes vadász volt a Vadász és Vereny-lap folyóirat rendszeresen beszámolt erről. 1871-ben Apponyi módosító javaslatokat nyújtott be a vadásztörvénnyel kapcsolatban.

Politikai párt alapításának kísérletei 1870-es évek elején

Apponyi a kiegyezés időszakában a Deák párt tagja volt. A korabeli újság-cikkek szerint „sokat mozgolódott mostanság” egy katolikus párt megalakításán. Úgy nyilatkozott, hogy becsüli és tiszteletben tartja a Deák párt politikai álláspontját, de számára nem megfe-

lelő. A Deák párt elsőszámú hitvallása volt „vallásszabadság, jogegyenlőség” és a „szabad egyház a szabad államban” elvek kiemelt helyet foglaltak el a párt programjában. Számára olyan párt kell, amely elsősorban katolikus, azaz az egyház érdekeit is olyan súllyal védi, mint a haza érdekeit. Sokan nem értettek egyet vele, mondván éppen most nincs szükség egy vallási pártra.

Gróf Apponyi György fiatalkori arcképe

Ebből az elgondolásából nem valósult meg egy új párt. A katolikus főpapok nem értettek egyet egy katolikus párt alapítási javaslatával, nem támogatták az erők szétforgácsolását. A politikai fősodor azonban azt hozta, hogy a válságban lévő Deák párt egyesült a Balközép párttal és az újonnan létrejött Szabadelvű párt 1905-ig minden választást megnyert. Ezek után már csak a főrendi házban jelent meg, melynek örökös tagja volt. Itt azonban nagyobb léptékű politikai szerepet már nem vállalt fel.

„A m. tud. akadémia palotájának díszterme – A megnyitási ünnepély”
Forrás: Vasárnapi Újság – 1865

Apa és híres fia kapcsolata

Hogyan nyilatkozott az apa-fiú kapcsolatról maga Apponyi Albert. „Mint Apponyi Györgynek fia, az 1848. év előtti konzervatívok hagyományaiban és politikai légkörében nőtem fel... Politikai barátai a konzervatív tábor jelesei, akik házában többször megfordultak, kifogástalan jellemű, okos, szeretetméltó úriemberek voltak.”

Apponyi György nagy hatással volt fia politikai nézeteinek alakulására. Fia, Albert egy konzervatív légkörben nőtt fel, apja vezette be a Deák pártba. Később, amikor már a fia politikai nézetei más irányba haladtak, az apa megértéssel fogadta és tudomásul vette, hogy „különböző nemzedékeknek különbözők az igényei.”

Az apa és fia között igazi közös egyetértés az Ausztriához való viszony felfogásában állott. Mindketten, mint következetes konzervatívok a monarchikus köteléket – amely még a Pragmatica sanctio elfogadásából következett – és a teljes magyar államiséget nem tartották összeegyeztethetőnek. Habár osztrák részről divatos dolog volt Apponyi Albertet az elszakadási iránnyal vádolni vagy legalább – ami még rosszabb – leplezetten gyanúsítani, vallotta be már idézett emlékirataiban. Utolsó politikai beszélgetésüket két nappal halála előtt folytatták 1899 február hónapban, éppen akkor mikor nagy ellenfele Bánffy Dezső kormánya megbukott és Széll Kálmán a jog, törvény, igazság hármasságában megalkototta az első kormányát.

1871 januárjában felesége meghalt. Özvegységét, hosszú élete alkonyát csöndben, visszavonultságban töltötte a Pozsony vármegyében lévő eberhardi kastélyában. Felesége halála után 1872-ben gr. Apponyi György építtetett egy neogótikus Szent György kápolnát. A templom keleti részén egy reneszánsz kápolna áll, amely a 17. század második felében készült. A templomban és a templom körül Apponyiak síremlékei találhatók. Özvegyi magányában sok örömet hozott, hogy megérte, fia Apponyi Albert megházasodott és egy fiúunokával ajándékozta meg. A nagyapa nevére keresztelt György unoka nagy boldogságot jelentett a halála előtti időszakban. Az egyre jobban elhatalmasodó betegsége már kevés örömet adott. 1899-ben halt meg.

Elhunytáról a család a következő gászjelentést adta ki: „Nagy-Apponyi Apponyi Albert gróf országgyűlési kép-

viselő, egyszersmind neje, Mensdorff-Pouilly Klotild és kiskorú fiúk, György nevében és steinhofi és neuhausi Marzani Albertné grófné, Apponyi Georgina, egyszersmind férje, steinhofi és neuhausi Marzani Albert birodalmi gróf és fia Marzani Gyula gróf nevében fájdalomtelt szívvel tudatják forrón szeretett atyjuk, illetőleg apósuk és nagyatyjuknak,

A neogótikus
Szent György temetőkápolna

nagyméltóságú nagy-apponyi Apponyi György gróf úrnak, a főrendiház örökös tagjának, valóságos belső titkos tanácsosnak, cs. és kir. kamarásnak, volt udvari kancellárnak, országbírónak és országgyűlési képviselőnek, a Lipótrend nagykeresztesének, Nagyvárad városa, Baden városa és Gries község díszpolgárának Eberhardon folyó évi február

gróf Apponyi György sírfülkéje
az eberhardi családi kriptában
Fotó: Bathó Edit

28-án esti féltizenegy órakor keresztény megadással viselt hosszú súlyos szenvedés és a halotti szentségek áhítatos fölvétele után élete 91-ik évében végelgyenülés folytán történt gyászos elhunytát.”

Az általános híradások hangneme alátámasztja azt az általános értéke-

lést, hogy Apponyi a század második felében magas köztisztviselésben álló személynek számított.

Apponyi közéleti pályájának megítélése

Hosszú politikai pályája során tevékenységének a megítélése is gyökeresen megváltozott. Az 1840-es években a legnépszerűtlenebb, leggyűlöltebb ember volt, a haladó nemzeti közvélemény szemében. A kiegyezés után úgy néztek rá, mint a „reformkori politikai elit egyik utolsó élő tagjára.” Ebben az időszakban már jelentős politikai népszerűséggel rendelkezett. Főrendiházi felszólalásait még akkor is számon tartották, amikor már a Fényes Elek: Magyarország leírása 2. (Pest, 1847) IV. Tiszántúli kerület benyomást: „Historiai alak száll sírba vele, akinek emléke tiszteletre méltó.”

Források:

Apponyi Albert: Emlékirataim Ötven év. Budapest, Pantheon Irodalmi Intézet kiadása, 1922

A Nemzeti Casino évkönyve 1843

Budapesti Hírlap, 1899-03-03 / 62. szám

Czinege Szilvia: Gróf Apponyi György a kortársak szemével. In: Történelmi Szemle, LX. évf. 2018. 4. sz.

Életrajzok, 1844. január-június (2. évfolyam) Levelezések

Fényes Elek: Magyarországnak, „s a” hozzá kapcsolott tartományoknak mostani állapotja statisztikai és geographiai tekintetben 2. (Pest, 1837) Pozsony vármegye

Fényes Elek: Magyarország leírása 2. (Pest, 1847) IV. Tiszántúli kerület

Haan Lajos: Békéscsaba mezővárosa hajdani és mostani állapotáról, az ottani ev. ó templom százados ünnepe alkalmára (Nagyvárad, 1845)

Hasznos Multságok, 1840. 2. félév (1-52. szám) 1840-09-12 / 22. szám

Honderü, 1847. január-június (5. évfolyam, 1/1-26. szám) 1847-01-19 / 3. szám

Nemzeti Újság, 1846. január-június (41. évfolyam, 206-307. szám) 1846-06-18 / 300. szám

Pesti Hírlap, 1848. január-június (1011-1054., 2-95. szám) 1848-04-08 / 23. szám

Vadász- és Versenylap 15. évfolyam, 1871-11-30 / 44. szám

Nemere 1872.04.11. 2. évf. 29. szám Brassó Vasárnapi Újság – 1899/3. Élet- és jellemrajzok Gróf Apponyi György 157. p.

<https://www.biztositas.hu/Hirek-Informaciok/Biztositasi-szemle/2007-augusztus/Elso-Magyar-Altalanos-Biztosito.html>

Metykó Béla helytörténeti kutató

Képek a térképen

ÉLETTÉR-KÉP címmel hirdett természetfotó és gyermekrajz pályázatot a jászfényszarui Bedekovich Lőrinc Népfőiskolai Társaság, a mikrotérségi óvodás és általános iskolás korú gyermekek számára. A több mint 70 pályamű Boldog, Pusztamonostor és Jászfényszaru oktatási intézményeiből érkezett. Lezajlott a beérkező pályamunkák elbírálása és április 2-án eredményt hirdettek a szervezők. A kiállítást a Szent Erzsébet Közösségi Házban Jászfényszaru polgármestere Györiné dr. Czeglédi Márta nyitotta meg.

A PROGRAM AKTUALITÁSA

160 – 40 – 200 éves évforduló: a népfőiskola névadója idősebb Bedekovich Lőrinc (1751–1823) mintegy negyven esztendőn át, 1779 és 1819 között dolgozott a Jászkun Kerület főmérnökeként. A hivatalra elsősorban báró Orczy Lőrinc (főispán, tábornok és költő) javasolta, személyében ugyanakkor a kor egyik legkiválóbb szakemberét alkalmazta a Hármaskerület. Nevéhez számos, mind szakmai, mind esztétikai értelemben véve kiváló térkép, épületterv, illetve településrendezési és vízszabályozási terv is fűződik. Mivel megmaradt munkáiban számtalan olyan földrajzi egységet, folyót, utat jelölt meg, melyek egyéb térképeken nem, legfeljebb jegyzőkönyvekben és más írásos forrásokban fordulnak elő,

ezért e kéziratos térképek pótolhatatlan segítséget nyújtanak a Kerületek történetének kutatásához, emellett pedig a laikusok, érdeklődők számára is számtalan érdekességgel, esztétikai élménnyel szolgálnak.

A pályázat célja, a szűkebb környezetünk, lakóhelyünk meglévő természeti értékeinek bemutatása, hogy népszerűsítse és elősegítse annak megőrzését, erősítse a környezettudatosságot, a környezet szeretetét és tiszteletét. Ennek érdekében a népfőiskola a pályázati felhívás mellett módszertani ajánlást is adott madártani megfigyelésre és terepmunka lefolytatására, amely hosszú távon is segítséget adhat a pedagógus munkákhoz. A pályázat kiírójának nem titkolt szándéka, hogy további kiírást is közzé tegyen.

ÉRTÉKELÉS, DÍJÁTADÁS

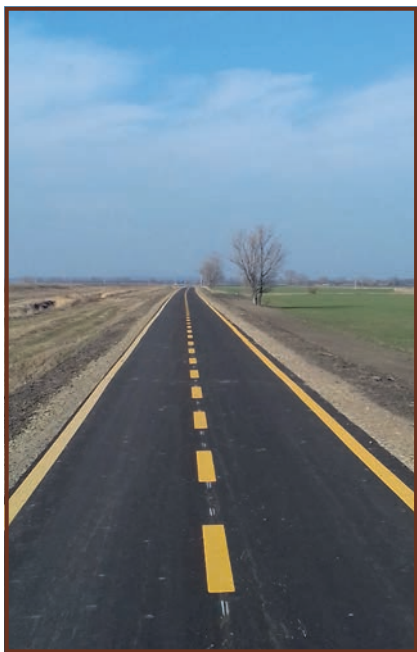
A fotópályázatok közül mindent vitt az első helyezett, **Mészáros Réka (Jászfényszaru)** a „Madártoll árnyékában” című képe.

A zsűri elnöke, Danis János EFIAP/p fotóművész jellemezte az alkotást: a fotón visszaköszön az egyedi, fiatalos, lendületes látásmód – fényképezd úgy a világot, ahogyan senki nem látja – ezt várjuk a fiataloktól. A második helyezett **Rafael Linda Ramóna (Jászfényszaru)** „Út a végtelenbe” című fotója, amely szintén egy igen hangsúlyos, a

figyelmet kikövetelő alkotása a kiállításnak. Mind a két fiatal nagyon jó érzékkel választott témát, több fotóval is pályáztak, csakúgy, mint **Kiss Anna Virág (Pusztamonostor)** „Szerelem” és **Dudás Dóra Fanni (Jászfényszaru)** „Csiga a házban”, akik megosztott harmadik helyezést kaptak. A díjátadásban közreműködött Tóth Péter Csaba, a gödöllői Duflex Fotográfiai Stúdió elnöke.

A gyermekrajz pályázat általános iskolás első helyezettje **Bója-Kovács Kincső (Jászfényszaru)** „A mi templomunk” rajzával. A jászfényszarui Mindenszentek-templomot ábrázoló kép élénk színeivel rögtön magára vonja a néző figyelmét. A pályamű friss és játékos a több féle, izlésesen váltogatott technikának köszönhetően, amelyet tovább fokozott a ritmusosan ismétlődő aprólékosan kidolgozott fák sokasága. Képén a természet kerül előtérbe a pályázat kiírásának megfelelően, de a háttérben előbukkanó templomtoronyról a város is beazonosítható.

Ugyanígy **Mészáros Réka (Jászfényszaru)** második helyezett alkotásán a jászfényszarui Mindenszentek Plébánia és Szent Erzsébet Közösségi Ház épülete valamint az előtérben a milleniumi díszkút látható. A jól megkomponált képen, hangsúlyos szerepet kapott a kút, a harmadoló-vonalon való elhelyezésének köszönhetően s az alkotó az

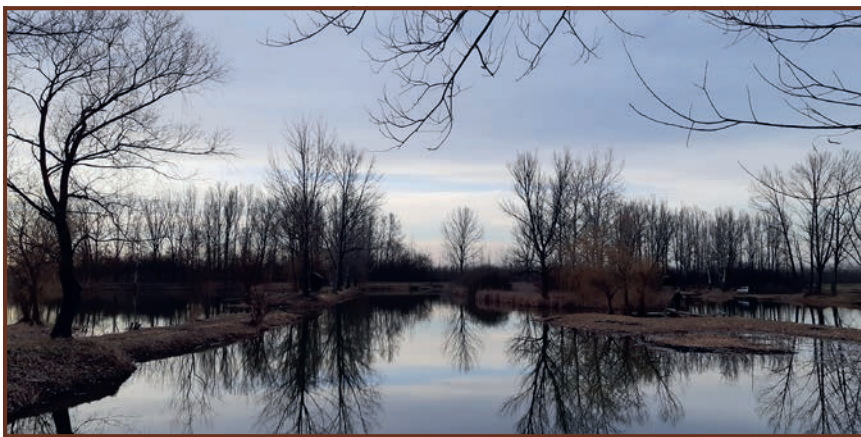
Rafael Linda Ramóna – Út a végtelenbe

Mészáros Réka – A toll árnyékában

aprólékos részletgazdagságával igyekezett hűen visszaadni a természetes környezet valóságát is.

Az óvodások első helyezettje **Medveczki Mátyás Barnabás (Boldog)** az „Élet a tó körül” című színes ceruzával készült rajzával. Alkotása vidám, élettel teli, szemünk körbetáncol a tó körül nyüzsgő állatok sokaságán. Ez a kör-tánc egy remek kompozíciót hoz létre,

Kollár Júlia – Pillantás a tóra

melynek a belsejében főszereplővé válnak a különböző méretű (valószínűleg kifogásra ítélt) halak. Az állatok és a horgász figurája mesészerű, jól felismerhető figurák. A második helyezett **Makádi Menta (Boldog)** a „Boldogi tó” című rajza, egy színes, rendkívül vidám alkotás.

A technikát nagyon ügyesen használta a kis ovis és figyelemre méltó, hogy milyen nagyon aprólékosan dolgozott a teljes rajzlapot kitöltve. Az előtérben megjelenő egyforma növények és az égen repülő egyforma madarak ellentétet alkotnak a háttérben látható változatos, különböző fák sorával.

Mindezek mellett még számos különdíjat és könyvjutalmat osztott ki a népfőiskolai társaság elnöke és mindazok, akik erre felajánlást tettek.

Küöldíjakat az alábbi intézmények, szervezetek képviselői adtak át:

Jászfényszaru Város Önkormányzata – Kollár Júlia (Jászfényszaru) – Pillantás a tóra

Penczner Pál Alapítvány – Bója-Kovács Kincső (Jászfényszaru) – A mi templomunk

Penczner Pál Alapítvány – Mészáros Réka (Jászfényszaru) – Jászfényszaru

Jászfényszaru az Oktatásért Alapítvány – Kis Anna Virág (Pusztamonostor) – Költői táj egy vidéki ház ablakából

Jászfényszaru az Oktatásért Alapítvány – Rafael Linda Ramóna (Jászfényszaru) – Csillámló folyó

Petőfi Sándor Művelődési Ház és Könyvtár – Klippán Richárd (Jászfényszaru) – A különbség

Bedekovich Lőrinc Népfőiskolai Társaság – Dósa Kinga (Jászfényszaru) – Bodobács; Kollár Júlia (Jászfényszaru) – Alkonyat; Szobácsi Marcell

* Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Megyei levéltára

A Jászság áttekintő és vízrajzi térképe részletes szín- és jelmagyarazattal. A folyókat és a vízallásos, mocsaras területeket ábrázolja. Feltünteti a Jászság úthálózatát, a jászsági, továbbá a határos Heves-Külső-Szolnok és Pest megyei részek településeit templomai jelölésével. Ábrázolja a Jászsághoz tartozó karai, kocseri és kisszállási pusztabirtokokat is. A szelvény díszesen illusztrált jobb alsó sarkában puttó alakja látható, kezében a térkép feliratával, alatta a léptéket mérföldekkel jelző beosztással.

A digitálisan készített fotók válogatása, majd nézőképek készítése a smartschool eszközeinek alkalmazásával történt a DJP program keretében. A felkért zsűri tagjai Danis János EFIAP/p fotóművész (Nemzetközi Fotóművészeti Szövetség EFIAP minősítés), Tóth Péter Csaba, a DUFLEX Fotográfiai Stúdió alkotócsoport vezetője, Kaszainé Ocskó Györgyi a népfőiskolai társaság titkára, Kovács Béláné Pető Magdolna, a népfőiskolai társaság elnöke voltak. A rajzok elbírálása után az értékelésében nyújtott segítő közreműködést Kerekné Mihalik Juditnak köszönjük. A fotók és rajzok keretezésében (előtte a keretek beszerzésében, a fotók előhívásában, korrektúrában), a kiállítás elkészítésében közreműködő segítséget – amelyet köszönet illet – a népfőiskola tagjai adtak: Bobályné Bá-

(**Jászfényszaru**) a legfiatalabb fotós (3 éves óvodás) Méhecske című alkotások kerültek elismerésre. Köszönjük a közreműködést és a különdíjak felajánlását!

A díjazottak értékes könyveket és oklevelet, a díjazásra, kiállításra nem került résztvevők emléklapot kaptak az intézményi köszönő levéllel együtt. A program meghívója Mészáros Réka

A rendezvény közönsége

Fotó: Bohoni Beáta

„A toll árnyékában” című fotó felhasználásával, az oklevél és emléklap – a népfőiskola névadójához hűen – id. Bedekovich Lőrinc „A Jászság képe” (1817)* kéziratos térképének felhasználásával készült.

nyai Mária, Endrédi Jánosné, Kaszainé Ocskó Györgyi, Kovács Béla, Kovács Béláné Pető Magdolna.

Kovács Béláné Pető Magdolna, a Bedekovich Lőrinc Népfőiskolai Társaság elnöke

Kapitányavatás a Kiskun Emlékhelyen

2019 júniusában gazdag programú rendezvényre invitált a szanki önkormányzat. Őszintén szólva meglepődtem, hiszen a Kiskunság pusztáján a 20. század közepén létrejött tanyafaluról egyetemista koromban a Janó Ákos néprajzkutató által írt új szocialista falu élt az emlékezetemben.

Most pedig ők vállalkoztak elsőként a Kiskun emlékhely létesítésére, és már készen is van, sőt ott iktatják be az újabb kiskun kapitányt. Ezen részt kell venni.

Bánkiné dr. Molnár Erzsébet
ny. múzeumigazgató a kapitány
laudációját olvassa
Fotó: Ö. J.

A két napos rendezvény második napján kora reggel útnak indultunk. Igen meleget ígért a meteorológiai előrejelzés, így a kunhímzéssel díszített ruhám lengébb változatát és egy frissen vásárolt szalmakalapot, napszemüveget (védve a frissen mütött szememet) vettem magamra, hiszen ünnepelni megyünk. A Tiszazugot átszelve kanyarogtunk a Kiskunság dűnéi, tanyái között. Közel fél évszázada jártam erre kutatóúton. Kétségtelen azóta megújult ez a vidék. Kiskunfélegyházán Kiskunmajsra felé vettük utunkat. Nem kellett térkép, mert egyszer csak a pusztán nem mindennapi látvány fogadott bennünket: totemoszlop, jurták, kisebb-nagyobb építmények Szank határában. Még jócskán volt idő a napi program kezdéséhez, de máris voltak nézelődők. Volt is mit nézni.

Két jurta (nemezsátor) a keleti nomádok, a kunok szálláshelyét idézte. Odébb egy Árpád-kori kis gödörház csaknem olyan, mint a karcagi földház: szoba, konyha a földbe ásva, de már náddal borított nyeregetető ad védelmet lakóinak. Egy kiemelkedő dombon földvár, amely a tatárok által lerombolt Pétermonostor emlékét idézi. A megtelepedett, és egyre inkább asszimilálódott kunok háza egyre inkább hasonlított a középmagyar, az alföldi háztípusához. A pásztorkodás mellett a földművelés adta a mindennapi kenyeret. A 19. századi tanyai gazdaság eszközállománya már ismerősebb, hiszen a legtöbb helytörténeti gyűjteményben, tanyamúzeumban ezekkel a tárgyakkal találkozhatunk. Az épületegyüttesből kiemelkedik egy nagy kupolás körépítmény, ami a látogatóközpont funkciót tölti be. Az épület közepén egy pazar kiállítás a kunok korai történetét mutatja be. A régészeti leletek háttérét monumentális festmények adják, amelyek elsősorban a kunok katonáskodását, hősiességét ábrázolják. A tárlat a

mekkel is felszerelték. Miután kicsiket és nagyokat is elkápráztat a tárlat, átszédülünk egy másik terembe, ahol az *Ellenségből rokonok – a kunok története* című ismeretterjesztő filmet nézhetjük meg. A film szakmailag tökéletes, tudományos alapokon nyugszik. A szakmaiságot biztosítják Rosta Szabolcs kecskeméti régész, Szabó János, a Budapesti Történeti Múzeum történésze, az ELTE munkatársai. Balogh János rendezőnek is kihívást jelentett a film elkészítése, hiszen az utóbbi években több ismeretterjesztő film is készült a kunokról. Állta a versenyt, gratulálunk a legújabb alkotáshoz. Ha lenne példány belőle, máris hazavinném a házi mozik filmjei közé. Kulturális termékek kínálatában nincs hiány. Vannak itt régészeti emlékek másolatai, sámánhit ereklyéi, gyöngyből fűzött nyaklánc. Szokásomhoz híven nem tudtam otthagyni *Forczek Zoltán Szank története* című kötetét. Az unokáimra is gondoltam *Császár Levente Szank vezér – Szank legendameséje a település névadójáról* című mesekönyvvel.

A mente átadása az új kapitánynak

Fotó: Ö. J.

betelepüléstől a 18. századig ismerteti a Jászkunság kialakulását. A kiállítási tervben és kivitelezésben régész, történész, grafikus és más szakemberek vettek részt. Gratulálunk a kurátoroknak: Rosta Szabolcs régésznek, Mészáros Márta etnográfusnak és a látványtervezőknek (Lukács Zsófia, Pazilik Kft.). A tárlatot audovizuális, interaktív ele-

A látnivalók között lovasbemutatók, lovasverseny is szerepelt. Ezt sem lehetett kihagyni. A Szanki Emlékhely dűlőben bolyongásaink közepette észre sem vettük, hogy telik az idő, süt, éget a nap. Közben hol kunszentmártoni házaspárral, hol jászszággal, hol karcagi ismerősökkel találkoztunk, köszöntöttük egymást.

Nem véletlen, hiszen hamarosan megkezdődött az e napra időzített *kiskun kapitány beiktatása* program. Megérkeztek a kapitányok nejükkel együtt a Jászságból, a Nagykunságból, a Kiskunságból. Eljöttek a Jászkunság kutatói, a települések képviselői is.

Varga Ferenc új kiskunkapitány átveszi a kardot Györfi Sándor jászkun főkapitánytól
Fotó: Ö. J.

A ceremónia a történelmi zászlók behozatalával kezdődött, melyeket huszárruhába öltözvén, fiatalok vittek a pódiumra. Mint minden kunsági rendezvény, a mai napon is a Kun Miatyánk celebrálásával kezdődött, melyet ezúttal *Fábián József* emeritus jászkun és kiskun kapitány mondott el. *Patkós Zsolt* Szank polgármestere köszöntötte a megjelenteket. *Mészáros Márta*, a Kiskun Múzeum igazgatója, műsorvezető a kun történelem legfontosabb eseményeit ismertette. A történelmi tényeken túl jelen hagyományörzés, a redempció főbb elemeit is megemlítette.

A jászkun települések összefogásában, a lokális tudat mai megnyilvánulásában jelentős szerepe volt a közös múltunkon kívül az *1995-ben megszervezett redempciós rendezvénysorozatnak*, amelyben voltak hármaskerületi (zászlóbontás Túrkevény, nyitórendezvény Kiskunhalason, világtalálkozóval egybekötött jászberényi és konferenciával egybekötött záró rendezvény Karcagon.

Ez utóbbi alkalommal avatták fel *Karcagon a Kun emlékhelyet* is), kerületi és település-szintű programok. Egy éven át 31 településen mindig volt valahol esemény (ünnepség, verseny,

kiállítás, bemutató), született vers, dal, jelent meg könyv, készült ünnepi ruha stb. Ezek az események a következő évtizedekben is követték egymást. Bandériumok, egyéb lovascsapatok, hagyományörző civil szervezetek, Kunszövetség, Jászkun Konzorcium jöttek

Mészáros Márta múzeumigazgató és Varga Ferenc kiskunkapitány
Fotó: Ö. J.

létre. Majd kiépült a Kapitányi Tanács szervezete, amelynek tagjai különösen fontos szerepet vállalnak a hagyományörzés szervezésében.

Az ünnepség résztvevői

Fotó: Ö. J.

Ebbe a rendbe tartozik a kapitányok választása-beiktatása is. Újkori jászkapitányt 1998, nagykun-kapitányt 2000, kiskunkapitányt 2005 óta választanak. (Időközben a jászkun főkapitányok választására is sor került.) A mai napon *dr. Bálint György* hároméves regná-

lásáról szóló beszámolójával átadta a helyét a most megválasztott új kiskun kapitánynak, *Varga Ferencnek* (Szank). A laudációt *Bánkiné dr. Molnár Erzsébet* ny. múzeumigazgató történész, az MTA tagja tartotta. Ezután az új kiskunkapitány megkapta a „hatalmi jelvényeit”és megbízatását (ünnepi ruha, medál, pecsét, kinevező okirat stb.), majd fogadalmat tett. Az új kiskun kapitányt *Kovács Imre*, a Kiskun Önkormányzatok Szövetségének elnöke, *Patkós Zsolt* Szank polgármestere és sokan mások köszöntötték. Pohárköszöntővel és *Szunyi Sándor* tárogatóművész zenéjével ért véget a ceremónia. A nap programja volt még a Kárpát-medencei Nomád Viadal eredményhirdetése és a *Mayossa* táncjáték.

A Magyarország Kormányja, a Mezőgazdasági Minisztérium és az Európai Unió támogatásával, a *kiskun települések* (Balotaszállás, Bugac, Bugacpusztaháza, Csólyospálos, Fülöpháza, Fülöpkab, Fülöpszállás, Gátér, Harkakötöny, Jakabszállás, Jászszentlászló, Kerekegyháza, Kiskunhalas, Kiskunlacháza, Kiskunmajsa, Kocsér, Kömpöc, Kunadacs, Kunfehértó, Kunpeszér, Kunszállás, Kunszentmiklós, Ladánybene, Lajosmizse, Móricgát, Orgovány, Petőfiszállás, Szank, Szabadszállás, Üllés, Kiskunfélegyháza, Pálmonostora, Tiszaalpar) összefogásával létrejött

Kiskun emlékhely jelentős turisztikai pont és találkozóhely lesz ezután a térségben lakóknak, az idelátogatóknak. Itt kerül sor időről-időre az újabb kiskunkapitányok beiktatására is.

Dr. Örsi Julianna
történész-etnográfus

Búcsú Sugárné Konksek Aranka helytörténeti kutatótól (1918–2019)

Drága Aranka Néni!

Amikor június 8-án, Jászkiséren a XXV. Jász Világtalálkozó díszünnepségén találkoztunk, még nem gondoltam, hogy ez a beszélgetésünk lesz az utolsó, és ekkor láthatlak utoljára.

Néhány hét múltával azonban megkaptuk a szomorú hírt, örökre itt hagyta bennünket.

25 évvel ezelőtt ismerkedtünk meg, amikor egy szép napon felkerestél engem a Jász Múzeumban. Ettől kezdve gyakori vendége voltál nemcsak a múzeumnak, de rendszeresen részt vettél a város különböző rendezvényein is. Rendületlenül kutattál, egymás után írtad helytörténeti témájú cikkeidet, tanulmányaidat, könyveidet, és részévé váltál életünknek.

Aranka néni 1918. szeptember 27-én, Kézdivásárhelyen született jász apától és székely anyától, örökölte tőlük kitartó munkabírását, a szülőföld iránti büszkeséget és szeretet. Két éves volt, amikor családja visszaköltözött Jászberénybe, s ettől kezdve, e város lett az igazi otthona. A református neveltetés és iskola jó útmutatással szolgált a pályakezdő fiatal lánynak, a sors azonban máshogy rendelkezett. 1933-ban női kalapos tanuló lett, majd Debrecenben e szakmából mestervizsgát tett.

A II. világháború idején a jászberényi Erzsébet Kórházban dolgozott, mint Vöröskereszt ápolónő. 1945-ben Szolnokon okleveles szülésznői képeztést szerzett, amely tudását továbbra is Jászberényben kamatoztatta. Ez idő tájt került kapcsolatba a szakszervezeti mozgalommal, amelynek hamarosan egyik irányítója lett. 1957-ben bekerült a SZOT országos vezetésébe, a Magyar Nők Országos Tanácsába. 1970-től az Orvos Egészségügyi Szakszervezet országos titkára, majd három cikluson át alelnöke volt. 1983-ban nyugdíjba vonult, s ezzel lezárult életének egyik fontos szakasza.

Nyugdíjasként végre hozzá kezdhetted egykori dédelgetett álmához, a család kutatáshoz. Az Országos Széchenyi Könyvtárban és az Országos Levéltárban végzett kutatásai arra ösztönözték, hogy különböző helytörténeti kutatásokat is végezzen.

Így kezdődött hát az a végtelen alapos, precíz, és minden részletre kiterjedő kutatómunka, amelyet Aranka néni néhány évvel ezelőttig fáradhatatlanul folytatott.

Összegyűjtött hatalmas ismeretanyagát kezdettől fogva a Jászság javára kamatoztatta. Kutatásai számtalan alkalommal nyújtottak segítséget különböző helytörténeti témák feldolgozásához. Cikkei, tanulmányai rendszeresen megjelentek a Berényi Kármentő, a Redemptio és Jászsági Évkönyv hasábjain. 1995-ben, a Jászkun Redemptio

Sugárné Konksek Aranka
(1918–2019)

250 éves évfordulója alkalmából jelent meg két hiánypótló kötete: *Jászberény város gyógyszerésztáráinak története 1790-1950-ig* és a *Jász történelmi arcképcsarnok*, amely könyv 2003-ban második, bővített kiadásban is napvilágot látott. 2000 májusában az Erzsébet Kórház új sebészeti szárnyának átadására jelent meg a *Szegénygondozás, az orvoslás és a közegészségügy története Jászberényben* című kiváló munkája. 2006-ban ugyancsak a Jász Múzeumért Alapítvány Jászsági Füzetek sorozatában jelent meg a *Jászberény temetői* című könyve.

Aranka néni kezdettől fogva aktív tagja és közreműködője volt a Jászok Egyesületének és a jászberényi Városvédő és Szépítő Egyesületnek.

A jászok történelmi múltjának megismerése érdekében végzett kitartó és

lelkiismeretes helytörténeti kutatómunkáját Jászberény Város Önkormányzata **2014-ben Pro Urbe Jászberény díjjal ismerte el.**

Az elmúlt évtizedek alatt Aranka néni neve fogalommal vált a jászok között. Ő volt az, akinek mindenről azonnal eszébe jutott egy régi történet, az említett személy mikor és hol született, dolgozott, azonnal tudta ki kivel áll szűkebb és tágabb rokonságban.

Aranka néninek tartalmas és hosszú életet adott a jó Isten. Az elmúlt év szeptemberében köszöntöttük öt száz éves születésnapja alkalmából, és vele együtt ünnepeltük meg életének e jeles évfordulóját, amit csak azon kiváltságos személyeknek ad meg a jó Isten, akiket nagyon szeret. S noha életének tizedik évtizedét lépte át, az elméje még mindig „*vágott mint a beretva.*”

A megfáradt test nyűgjei azonban őt sem kerülték el, de hite, erős akarata mindig átsegítették a nehézségeken. Fáradhatatlan munka- és életbírása példaként szolgálhat mindnyájunk számára.

Nagyon örült, hogy még részt vehetett a XXV. jubileumi Jász Világtalálkozón, a következő kitűzött cél pedig október 4-e, a Jász Múzeum 145 éves jubileumi ünnepsége volt. Szeretett volna még utoljára velünk lenni. De ez már nem adatott meg neki. Június 28-án életének földi pályája végleg lezárult, és Aranka néni elindult a csillagok útján.

Drága Aranka néni! Köszönjük, hogy voltál nekünk, hogy tanulhattunk tőled, és megtiszteltél bennünket a barátságoddal, és a szeretetteddel.

S bár elmentél abba a messzi, égi világba, de szívünkben és emlékezetünkben örökre velünk maradsz.

Drága Aranka néni! Búcsúzom tőled a Jász Múzeum, a Városvédő és Szépítő Egyesület, Jászberény városa és a Jászság nevében. Isten áldjon! Nyugodj békében!

Hortiné dr. Bathó Edit
múzeumigazgató

(Elhangzott július 22-én Jászberényben, a Fehértői temetőben Sugárné Konksek Aranka temetésén, ahol családtagjai, ismerősei, tisztelői kísérték őt utolsó útjára.)

A Hármas kerületek XV. kézi aratóversenye Kiskunfélegyházán

Július 6-án (szombaton) már kora reggel benépesült Kiskunfélegyháza Haleszi határrésze, hiszen aratóbandák érkeztek a Jászságból, a Nagykunságból, a Kiskunságból és a Vajdaságból. A jászkun kapitányok 2006-ban rendeztek először aratóversenyt, s azóta minden évben megszervezik valamelyik jász, nagykun vagy kiskun településen. A jubileumi rendezvényre 26 csapat jelentkezett, akik saját vidékük arató szokásait mutatták be.

Az 1950-es évekig az aratás a paraszt ember egyik legfontosabb és legnehezebb nyári munkája volt, hiszen általa biztosította családjá számára a kenyeret. A paraszti gazdálkodás átalakulásával, majd megszűnésével a kézi aratás is a múlté lett, s végzése napjainkra már csak hagyományörző bemutatóvá szelődött. A hagyományörző csoportok időről-időre rendszeresen felelevenítik és bemutatják a kézzel való aratás munkafolyamatait, általa tisztelegve őseik emléke előtt, de fontos számukra az is, hogy a fiatal generáció is megismerje a régi szokásokat. S hogy e téren talán nincsen minden veszve, mi sem bizonyítja jobban, mint hogy a csoportok között ott találtuk a Búzacsíra nevet viselő gyermek aratóbandát, akik igen nagy kitartással végezték a ma sem könnyű munkát.

A vendéglátó *Haleszi Gazdakör* finom arató-pálinkával várta a vendégeket, ami mindjárt megalapozta a csoportok jókedvét. Az aratás helyszínére lovaskocsikkal és buszokkal vonultak ki az aratóbandák és az érdeklődő közönség. Az aratóünnepen *Rádi András*, a Haleszi Gazdakör elnöke és *Balla András* Kiskunfélegyháza alpolgármestere köszöntötte a XV. aratóverseny résztvevőit, majd *Pecsmán Viktor* atya megáldotta az aratókat és köszönetet mondott a bő termésért. Ezt követően a csoportok – a kisorsolt sorrend szerint – hozzáfogtak az aratáshoz. Az aratás minőségét (a tarlómagasságot, a kötélcsvartást, a kévekötetést és -rakását a jász-, nagykun- és kiskunkapitányokból álló zsűri bírálta a főszervező, Ván Jenő emeritus kiskunkapitány vezetésével. Egy másik zsűri (*Bánkiné dr. Molnár Erzsébet*, a Kiskun Múzeum ny. igazgatója, *Dr. Bartha Júlia* néprajzkutató, *Dr. Bathó Edit*, a Jász Múzeum igazgatója, *Dávid Sándor* emeritus jászkapitány és

Varga Ferenc regnáló kiskunkapitány) pedig az arató-öltözeteket és az aratóreggeliket vette szemügyre. Olyan hagyományos ételeket készítettek, mint a birka-, a marha-, a kecske-, a csirke- és a zúzapörkölt, valamint a pásztortarhonya. Az aratás végeztével a résztvevők elköltötték az ízletes ünnepi ebédet, amit sörrrel és borral öblögettek le. Az ebéd után a résztvevő csapatok mutatták be műsorukat, de voltak fővárosi szereplők is. A hangulat oly annyira a tetőfokára hágott, hogy a vendégsereg nemcsak együtt énekelt az előadókkal, de sokan még táncra is perdültek.

Már a nap hazafelé ballagott, amikor sor került az arató- és főzőcsoportok értékelésére. A zsűri javaslata alapján a csoportok teljesítményét együttesen bírálták el, aranykalász vagy ezüstkalász minősítéssel díjazva. Minden zsűritag

ság), Árpád népe (Kiskunfélegyháza), Haleszi Gazdakör 2. csapat (Kiskunfélegyháza), Szentmártoni nagykunok (Kunszentmárton), Kék nefelejk (Kunhegyes), Hegyesi kunok (Kunhegyes), Búzavirág (Jánoshida), Haleszi Gazdakör 1. csapat (Kiskunfélegyháza), Aranykalász Barátikör (Karcag), Selymesért Egyesület (Kiskunfélegyháza), Jászboldogházi Aratócsapat (Jászboldogháza), Kunmadarasi Öszirózsa Népdalkör (Kunmadaras), Kunrózsa (Kisújszállás), Jászszentandrás Önkormányzat (Jászszentandrás)

Ezüstkalász minősítést kapott csoportok:

Bánkúti Felsőhegy (Felsőhegy, Vajdaság), Vándor csapat (Tökfalú, Vajdaság), Ügyes kezek (Szenttamás, Vajdaság), Kiskuncsapat (Kiskunfélegyháza), Fénykalász (Jászfényszaru), Búzacsí-

Dr. Bartha Júlia, Dávid Sándor és Bánkiné dr. Molnár Erzsébet az aratóversenyen

Fotó: B. E.

egyértett abban, hogy az évente megrendezendő aratóünnepen nem a „vérre menő” versengés a fő cél, hanem a csoportok egymással való találkozása, barátkozása, a nap kellemes eltöltése úgy, hogy tevékenységek által mindenki bemutasson és átadjon valamit ősei már feledésbe ment szokásaiból, hagyományaiból.

A Hármas kerületek XV. kézi aratóünnepén a következő minősítések születtek:

Aranykalász minősítést kapott csoportok:

Mezei Csokor (Ada, Vajdaság), Éljahogy tudsz (Zenta, Vajdaság), Vajdasági válogatott (Zenta, Ada, Tiszaszentmiklós, Vajdaság) Szarkaláb (Valkaisor, Vajdaság), Tiszavirág (Zenta, Vajda-

rák (Kiskunfélegyháza), Kunmadarasi Honismereti Egyesület (Kunmadaras), Jászsalsószentgyörgy Helytörténeti Egyesület (Jászsalsószentgyörgy)

Nagyon szép napot töltöttünk el Kiskunfélegyházán ezen a szombaton. A nagyszerű szervezés, a gondoskodó vendéglátás, a kitűnő hangulat emlékeztetessé tette mindenki számára a hagyományörzésnek eme szép ünnepét. Köszönet illeti érte Ván Jenő emeritus kiskunkapitányt, Rádi Andrást, a Haleszi Gazdakör elnökét és a kör tagságát, valamint Kiskunfélegyháza Önkormányzatát.

2020-ban a Nagykunságban Kunmadaras várja a hagyományörző aratókat.

*Hortiné dr. Bathó Edit
múzeumigazgató*

KÉPES RIPIORT

A Hármas kerületek XV. kézi aratóversenyéről Bathó Edit fotóival

Rádi András, a Haleszi Gazdakör elnöke köszönti az aratókat

Fotó: B. E.

Búzából fonott magyar címer

Fotó: B. E.

Felsorakoztak az arató bandák

Fotó: B. E.

Ván Jenő kiskunkapitány és Balla László alpolgármester

Fotó: B. E.

Pecsmán Viktor atya megáldja az aratókat

Fotó: B. E.

Alkudozás a komencióra

Fotó: B. E.

A Búzacsírák gyermek arató banda
Fotó: B. E.

A valkaisoriak arató reggelije

Fotó: B. E.

Vízhordók
Fotó: B. E.

Aratás kaszával

Fotó: B. E.

Az adaiak arató reggelije
Fotó: B. E.

Álló búzakévék

Fotó: B. E.

Bellon Tibor: Nagykunság (könyvismertetés)

Nagyon régen, közel negyven esztendeje, 1979-ben jelent meg a jeles néprajztudós, Bellon Tibor (1941–2002) *Nagykunság* című monográfiája, a tájegység egyik fontos alapműve. S maga Bellon Tibor is már 16 éve halott. Már csak emlékezetünkben él kedves, udvarias, szeretetreméltó alakja, s könyveiben páratlan tudása, ember- és tájszeretete. De sokan vagyunk a Nagykunságban – és szerte a hazában –, olyanok, akik ismertük, tiszteltük és szerettük őt. Akik nem akarjuk, hogy emléke nyomtalanul eltűnjön ebben a könnyen felejtő és felszínese világban.

Az ő emlékezetét próbálom felidézni, ébren tartani ezzel az írással is, amelyben egy fontos, s általam is többször áttanulmányozott művét idézem. A *Nagykunság* című szép és fontos könyvét, amely 1979-ben jelent meg Budapesten, a Gondolat Kiadónál, a „Magyar Néprajz” című kiváló sorozatban. S azóta is talán az egyik legjobb könyv, amely tájegységünkről, a Nagykunságról megjelent. Kár, hogy az egyik nagykun város, Kunszentmárton kimaradt ebből a kitűnően megírt, hatalmas ismeretanyagot tartalmazó munkából.

Mivel a feledés legjobb ellenszere, orvossága az emlékezés, idézzük fel röviden Bellon Tibor életét. A Nagykunság egyik legkiválóbb tudósa nem a mi vidékünkön született, hanem a szabolcsi Nyíradonyban. A Kossuth Lajos Tudományegyetem elvégzése után, 1964-ben került Karcagra, talán csak egészen véletlenül. Szerencsénkre, hogy ide került és itt is ragadt jó harminc évig, 1994-ig, mint a karcagi Györffy István Nagykun Múzeum tudós, lelkiismeretes, humoros és szeretetreméltó igazgatója. Magam is jól ismertem és szerettem Bellon Tibort, s most ezen írásban idézgetve alakját és emlékét, úgy gondolom, hogy olyanféle ember volt ő, mint két szegedi muzeológus elődje, akik mellelleg kiváló írók is voltak: Tömörkény István és Móra Ferenc.

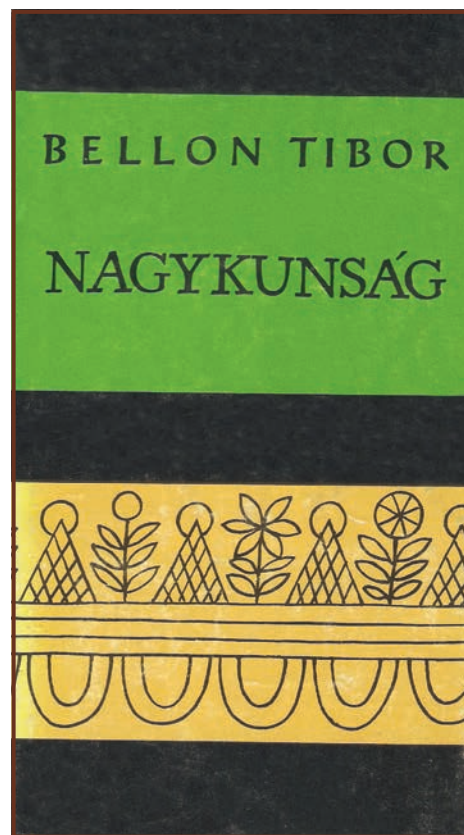
A *Nagykunság* második komolyabb műve volt a karcagivá vált etnográfusnak. Az első mű, a *Karcag város gazdálkodása* 1973-ban jelent meg, a nagykun város jelentős támogatásával. S Karcag ehhez a szellemiséghez később is hű maradt, hiszen gondoljuk csak el,

hogyan mennyi kiváló könyv jelent meg itt azóta, s jelenik meg napjainkban is. S reméljük, hogy ez a pozitív folyamat folytatódni fog a jövőben is, hiszen erre nagyon jó lehetőségek vannak. Itt volt mindjárt a kiváló *Barbaricum Könyvműhely*, amit 1995 őszén alapított a kiváló karcagi költő, író, újságíró és műfordító, Körmenyi Lajos (1946–2005), amely közel száz értékes és művészi könyvet jelentett meg működése 20 éve alatt. A kiadó sajnos több okból kifolyólag megszűnt, de a Nagykunság egyedi szellemi értékei megmaradtak. Megmaradt a József Attila-díjas Körmenyi Lajos hatalmas életműve, amelynek hű és gondos sáfára Rideg István karcagi irodalomtörténész, aki három kötetes monográfiát írt Körmenyi Lajosról, valamint három vaskos kötetben jelentette meg a kiváló író összes műveit. Amelynek fontos tétele Körmenyi műfordításai, amelyeket a keleti rokon népek irodalmából, népköltészetéből fordított le. Ma, amikor nemzetünk Kelet felé kezd nyitni, nagyon fontos lenne szélesebb körben megismerni ezeknek a keleti rokon – Körmenyi szavaival türk –, népek irodalmát. Fontos lenne újra egy országos kiadónál megjelentetni Körmenyi Lajos ide vonatkozó műfordításait és elemző írásait.

Szomorú dolog, hogy Bellon Tibornak ez a kiváló könyve a Nagykunságról nem ért meg több kiadást, s ma már szinte beszerezhetetlen a sajnos kisszámú érdeklődőknek is. Pedig kiválóan feldolgozza a tájegységet, a kezdetektől a megjelenés idejéig. Hiszen egyedi, markáns vidéke volt a hazának a Nagykun Kerület, amelynek lakosságát nagyjából a tájárjárás körül betelepített kunok alkotják. Az 1745. évi redemptióval elindult ezen a vidéken a parasztpolgári fejlődés, jó száz évvel megelőzve az ország egyéb részeit. A Nagykunság mindig az egyik legnagyobb állattenyésztő vidéke volt az országnak, valamint fontos gabonatermelő terület is, amit nem kisebb költő énekelt meg, mint Karcagon, a Varró-családnál többször is vendégeskedő Csokonai Vitéz Mihály. De a *Himnusz* című nemzeti imádságunk-

ban Kölcsey Ferenc is megemlékezik erről: „Értünk Kunság mezein / Ért kálászt lengettél”.

A könyv gondos és kiváló fényképanyagát maga a szerző készítette a hatvanas, hetvenes években, amikor azért még sok minden dolgot megtalált a régi idők emlékezetéből. Ezek a gyönyörű és művészi fotográfiák ma már fontos kortörténeti dokumentumok. Tiszteletből betesz még néhány fotográfiát a nagy előd, Györffy István (1884–1939) néprajztudós gazdag fényképanyagá-

ból, amelyek 1906-ban és 1907-ben készültek. Valamint múzeumigazgató elődje, Szűcs Sándor (1903–1982) által rajzolt térképet is a Nagykunság vidékéről.

Nem akarom itt a kiváló könyvet elemezni, hiszen megtették már többen, nálam képzetesebb és szakavatottabb emberek. Inkább az emlékezés (és emlékeztetés) adta kezembe a tollat. Mert minden alkalmat meg kell ragadni arra, hogy emlékezzünk. Emlékezzünk a múltunkra, az évfordulókra, az értékeinkre, a jeles embereinkre, az értékes kulturális örökségünkre.

A nagykunsági kultúrának pedig igen értékes, becses darabja Bellon Tibor könyve. Nagy kár, hogy 1979 óta nem jelent meg újra, hogy ma is szinte hozzáférhetetlen az olvasóknak, az érdeklődőknek. Hiszen bőven megérdemelne egy új és szép kiadást. Még talán fel is lehetne dúsítani a műszellemiségéhez méltó, értékes és művészi fényképanyaggal. Amely bizony bőven kerülné a vidék mai alkotóinak a körében, hogy csak a Kisújszálláson élő jeles fotóművészt, Papi Lajost említsem. De a saját műveikhez kiváló fényképanyagot készített már a két jeles nagykunsági néprajztudós, dr. Őrsi Julianna és dr. Bartha Júlia. (Az utóbbi érdeme egyébként, hogy a szintén 1979-ben először megjelent kiváló könyv, dr. Fazekas Mihály *Kunmadaras juhászata* című munkája 2009-ben újra megjelent, feldúsított fényképanyaggal, amelyet dr. Bartha Júlia készített.)

Hát valahogy ilyesmit kellene cselekedni dr. Bellon Tibor néprajztudós *Nagykunság* című könyvével is. Hiszen ha újra megjelenne szép és méltó kiadásban, talán lenne rá érdeklődő. Talán megvásárolnák és elolvasnák a szülőföldjüket szerető, annak múltja, értékei iránt érdeklődő nagykunsági emberek. Csak egy ki összefogás, lelkesedés, buzgalom és anyagi áldozat kellene a megjelentetéshez. Mint ahogy Bellon Tibor halála után egy évvel megjelent posztumusz nagy műve, *A Tisza néprajza*.

Rajtunk is múlik, mindannyiunkon, hogy ez a könyv ne merüljön feledésbe. Hogy újra bekerüljön a nagykunsági (és nemzeti) kultúra eleven vérkeringésébe. Hogy ne csak az egyre gyéribben látogatott könyvtárak polcain porosodjon. Adjuk ki újra ezt a könyvet, ébresszük fel Csipkerózsika-álmából szűkebb pátriánk e csodálatos feldolgozását. Méltó lenne ezzel is emlékezni Bellon Tibor gazdag és hatalmas munkásságáról, igaz emberségéről, s arról a sokrétű, áldozatos munkáról, amit tájegyiségünk, a Nagykunság megismertetéséért és népszerűsítéséért tett. Hogy emlékezzünk születésének közelgő nyolcvanadik évfordulójáról, amely 2021-ben lesz. Ezt az emlékezést, ezt a tiszteletadást legméltóbban mi is tettekkel tudjuk megcselekedni. Jelesül e szép és egyedi értékű könyv újrakiadásával.

Kovács János
helytörténeti kutató

Verselő Jászok és Kunok

A JÁSZOK EMLÉKKÖNYVÉBE

Mindennap,
Mikor a legelső fűre szél,
A hajnal csókja arcomhoz ér,
Évszázadok fátyolán át,
Hallom jász ősapáim hangját:
„Daban horz nahhe kau-
Szép magyar hazába
vigyen tovább utunk!”
Jöttek Napkeletről, a Kárpátokon át,
Tiszán is átúsztatva,
még akkor úgy hajdanán
Magyarország hajnalán.

Zagyva partján letérdeltek,
Hálaimát elrebegtek:
„Köszönet, Istenem, és végtelen hála,
Segíts minket, Uram, s miénk az alázat.
Daban horz nahhe kau-
A te napod legyen jó Urunk!
E kis folyó mellett
legyen sok szép jász falu!”
S Zagyva vizét itta úgy állat,
mint ember.
„Boldog sziget-mondták
- ha Világ tenger”
S íze volt a fűnek, illata a földnek,

S magyarrá lett
kis jász nép mindörökre.
Kunok, tótok, jászok lettek jóbarátok.
S majd a török, német, orosz dúlta,
taposta földünket
Mi is minden háború után
Véres harangok jelszavát örököltük.

Jász ősanyám is halálra szülte fiait.
S most, mikor az emberek szemében
Gyászkönyv helyett már néha
örömkönyv is ül,
A sok ifjú szülőhelyéről
már nem menekül.

Tanítsuk meg fiaink, lányaink
Tisztelni, becsülni első lábnyomaik,
Mert ott, ahol elindultak első lépteik:
Ez a föld a mi Anyánk!
Ajkunkon itt hangzott el
először a Miatyánk.
S tanítsuk meg fiaink, lányaink
Tisztelni, szeretni vágyaink.
És termővé tenni ezt a földet,
Hogy szüljön mindig újabb életet.
S tanítsuk meg fiaink, lányaink,
Hogyan kell élni az éveket!

Magyarország kis ország,
S ma már tudjuk,
hogy ez nem csak frázis.
Benne, mint édesanyánk szíve
Ez a Jászság legyen mindig oázis!
S mondjuk együtt a jászok ősi nyelvéen:
„Daban horz nahhe kau”-
A te napod legyen jó Urunk!
Legyen boldog minden ébredésünk,
Akár városban, akár falun.
S a harmadik évezred hajnalán,
Ha lenéz ide Szent István,
Legyen nagyon-nagyon büszke rátok:
Ti embert, s földet szerető jászok!

Ézsiás László (Budapest)

Elismerés a honismeret munkásainak

2019. június 15-én, Szolnokon, a Damjanich János Múzeumban került sor a 2018/2019. évi Jász-Nagykun-Szolnok megyei helytörténeti, valamint néprajzi és nyelvjárásgyűjtő pályázat eredményeinek kihirdetésére és díjainak kiosztására.

I. díj:

- **Huberné Doroszalai Éva** (*Fegyvernek*)
Kitelepítettek lakóhelyemen
az 1950-es években

II. díj:

- **Csomor András** (*Jászkisér*)
Kuláksorsok

- **Dénes Lászlóné** (*Kunszentmárton*)
Gyökerek
- **dr. Szabó János** (*Kunszentmárton*)
Kitelepítettek Kunszentmártonban
- **Szűcs Lajos** (*Besenyszög*)
Vagonlakók, menekültek Szolnokon
az 1920-as években

Különdíj:

- **Fodorné Hámori Ágnes** (*Tiszafüred*)
Élet a Zárdaiskolában

Könyvjutalom:

- **Fodor István Ferenc** (*Jászkáóhalma*)
Pocokirtás középfokon – és a szocialista oktatás egyéb dokumentumai a jákóhalmi gimnáziumban

Múzeumi programajánló

„A csutkaökörtől a legóvárig” – Nagyszülők és unokák játékaival címmel látványos időszaki kiállítás látható a jászberényi Jász Múzeumban. Megtekinthető 2020. március 31-ig.

Babaszoba enteriőr

Fotó: Bugyi Gábor

Babaszoba az 1940-es évekből

Fotó: Bugyi Gábor

Schenk Károly várépítő játéka

Fotó: Bugyi Gábor

Lapunk szerzői

- Dr. Bathó Edit** etnográfus,
a Jász Múzeum igazgatója, Jászberény
- Bognár Mária** újságíró, Budapest
- Bugyi Gábor** kulturális szervező,
Jászberény, Jász Múzeum
- Csörgő Terézia**, a Lehel Vezér Gimnázium nyugalmazott kémia-biológia szakos tanára,
Jászberény
- Ézsiás László** nyugdíjas, Budapest
- Fodor István Ferenc**
helytörténeti kutató, Jászájkóhalma
- Kovács Béláné Pető Magdolna**,
a Bedekovich Lőrinc
Népfőiskolai Társaság elnöke,
Jászfényszaru
- Kovács János** helytörténeti kutató,
Mesterszállás
- Marton Rita** helytörténeti kutató,
Jászsószentgyörgy
- Metykó Béla** helytörténeti kutató,
Jászberény
- Dr. Örsi Julianna** néprajzkutató, Túrkeve
- Pataki Anna** ny. gimnáziumi tanár,
Jászberény
- Dr. Selmeczi László** régész, Budapest
- Szathmáry István** újságíró, Szolnok
- Székely Gábor** magánygyűjtő,
helytörténeti kutató, Kunszentmiklós

LAPZÁRTA

Rendszeres és alkalmi szerzőink figyelmébe ajánljuk, hogy a következő lapszámbunk 2019. október végén jelenik meg. A kéziratokat, valamint a fotókat külön mellékelve, elsősorban e-mailen, legkésőbb 2019. szeptember 30-ig kérjük eljuttatni a szerkesztőségbe.

Lapunk a Jászvári Önkormányzatok Szövetsége és a Nemzeti Kulturális Alap Ismeretterjesztés és Környezetkultúra Kollégiuma támogatásával jelenik meg.

nka
Nemzeti Kulturális Alap

REDEMPTIO

A jász és kun települések honismereti lapja

Megjelenik kéthavonta

Kiadja a Jász Múzeumért Alapítvány
Felelős szerkesztő: Hortiné dr. Bathó Edit

A szerkesztőbizottság tagjai:

Bugyi Gábor, Dr. Farkas Kristóf Vince,
Kókai Magdolna

Előkészítési munkák:

Bugyi Gábor, Papné Varga Bernadett

A kiadó és a szerkesztőség címe:

5100 Jászberény, Táncsics M. u. 5.

Tel./fax: 57/502-610

E-mail: jaszmuzeum@gmail.com

www.jaszmuzeum.hu

ISSN 1218-9553

Nyomdai kivitelezés: ARTANDER Kft.

Tel.: 57/500-960 • www.artander.hu